

कर्नाटकप्रशासनम्

संस्कृतरश्मिः - ४

तृतीयभाषा - संस्कृतम्

नवमी कक्ष्या

(Revised)

प्रथमः भागः

SAMSKRITHA RASHMI - 4

NINTH STANDARD

THIRD LANGUAGE - SANSKRIT

PART-1

KARNATAKA TEXTBOOK SOCIETY (R)

6th Cross, Malleshwaram, Bengaluru-560 003.

Preface

The Textbook Society, Karnataka has been engaged in producing new textbooks according to the new syllabi which in turn are designed on NCF - 2005 since June 2010. Textbooks are prepared in 12 languages; seven of them serve as the media of instruction. From standard 1 to 4 there is the EVS, mathematics and 5th to 10th there are three core subjects namely mathematics, science and social science.

NCF - 2005 has a number of special features and they are :

- connecting knowledge to life activities.
- learning to shift from rote methods.
- enriching the curriculum beyond textbooks.
- learning experiences for the construction of knowledge.
- making examinations flexible and integrating them with classroom experiences.
- caring concerns within the democratic policy of the country.
- making education relevant to the present and future needs.
- softening the subject boundaries-integrated knowledge and the joy of learning.
- Making the child as the constructor of knowledge.

The new books are produced based on three fundamental approaches namely, Constructive approach, Spiral Approach and Integrated approach.

The learner is encouraged to think, engage in activities, master skills and competencies. The materials presented in these books are integrated with values. The new books are not examination oriented in their nature. On the other hand they help the learner in the all round development of his/her personality, thus help him/her become a healthy member of a healthy society and a productive citizen of this great country, India.

The most important objectives of teaching language are listening, speaking, reading, writing and reference work. These skills have been given a lot of importance in all the language textbooks. along with the inculcation of these skills, fundamental grammar, opportunities for learners to appreciate beauty and imbibe universal life values have been integrated in language textbooks. When learners master these competencies, they would stop studying textbooks for the sake of passing examinations. In order to help learners master these competencies, a number of paired and group activities, assignments and project work have been included in the textbooks. It is expected that these activities would help learner master communicative skills. Ultimately, it is expected that students master the art of learning to learn and make use of these competencies in real life.

The Textbook Society expresses grateful thanks to the chairpersons, writers, scrutinisers, artists, staff of DIETs and CTEs and the members of the Editorial Board and printers in helping the Text Book Society in producing these textbooks. A few works of some writers and poets have been included in these textbooks. The textbook society is extremely grateful to them for giving their consent for the inclusion of these pieces in the textbooks.

Nagendra Kumar
Managing Director
Karnataka Textbook Society®
Bengaluru.

Prof. G. S. Mudambadithaya
Co-ordinator
Curriculum Revision and
Textbook Preparation
Karnataka Textbook Society®, Bengaluru.

संस्कृतं नाम दैवी वाक् इतीयं प्राचीनोक्तिः । संस्कृतं नाम सर्वोपयोगी, संस्कारमूलं, जागतीकरणकालेऽपि विराजमानं रत्नमिति इदानीन्तनेषु दिनेषु शिक्षणतज्ञाः अभिप्रयन्ति । भारतस्य हृदयं संस्कृतमिति, भारतस्य सर्वोच्चन्यायालयस्य निर्णये कथितमस्ति ।

पञ्चमकक्ष्यातः दशमकक्ष्यापर्यन्तं संस्कृताभ्यासः अवश्यं करणीयः इति केन्द्रीयशिक्षामन्त्रिणा मोहम्मद् करीम् भाई छाग्ला महोदयेन संसदि उक्तमासीदित्ययम् इदानीम् इतिहासः । अतः भारतीयैः सर्वैः संस्कृतम् अवश्यं ज्ञातव्यम् । ज्ञाते संस्कृते अन्यभाषाणां ज्ञानं वर्धते इत्ययम् अनुभववेद्यः ।

नवमकक्ष्यार्थं पुस्तकमिदं सज्जीकृतम् । संस्कृताभ्यासेन उच्चारणसामर्थ्यं वर्धते । भारतीयसंस्कृतेश्च परिचयः भवति ।

राष्ट्रियपठ्यक्रमनियमानुगुणं (NCF-2005) पठ्यपुस्तकमिदं रचितम् । पठ्यपुस्तकस्य अभ्यासेन छात्राः संस्कृतस्य प्राथमिकज्ञानं प्राप्य सन्तुष्येयुः ।

पुस्तकलेखने कृतसहायेभ्यः पाठ्यपुस्तकसङ्घस्य अधिकारिभ्यः, समितिसदस्येभ्यः, चित्रकाराय, मुद्रकाय च कृतज्ञताः समर्प्यन्ते ।

वि॥ टि. एन्. प्रभाकरः

अध्यक्षः

पठ्यपुस्तकरचनासमितिः

अध्यापकेभ्यः सूचनाः

- अवधेयांशाः, क्रियाकलापः इति विभागतः परीक्षायां प्रश्नाः न भवेयुः ।
- पूरकपाठेभ्यः दीर्घोत्तरप्रश्नाः एव परीक्षायां भवेयुः ।
- आकरग्रन्थाः अवश्यं परिशीलनीयाः ।
- गद्यपाठान्तर्गताः कण्ठपाठार्थं निर्दिष्टाश्च श्लोकाः तात्पर्यलेखनार्थं प्रश्नरूपेण न भवेयुः ।
- पाठ्यपुस्तकस्यादौ दत्तं स्तोत्रं छात्राणां गानार्थमेव न तु परीक्षार्थम् ।

पठ्यपुस्तकरचनासमितिः

अध्यक्षः

श्री टि. एन्. प्रभाकरः, निर्देशकः, महाविद्यालयशिक्षणविभागः, विनोबा मार्गः, मैसूरु ।

सदस्याः

विद्वान् कमलाकरः भट्टः, संस्कृताध्यापकः, श्रीमारिकाम्बासर्वकारीयप्रौढशाला, शिरसि ।

विद्वान् देवरुः भट्टः, संस्कृताध्यापकः, आर्.वि. बालिकाप्रौढशाला जयनगरम्, बेङ्गलूरु ।

विद्वान् जि. एम्. गुरुमूर्तिः, पदवीपूर्वविद्यालयः, मल्लाडिहल्ली, होलत्केरे तालूक, चित्रदुर्गम् ।

विद्वान् अनन्तः हेब्बारः, मुख्यशिक्षकः, श्री. अ. रा. स. पदविपूर्वविद्यालयः, कोप्प, चिक्कम गलूरु ।

विद्वान् लक्ष्मीनारायणवर्णः, श्री रामकुञ्जेश्वरपदविपूर्वविद्यालयः, रामकुञ्ज पुत्तूरु द.क. ।

श्री गुल्जारः, चित्रकलाशिक्षकः, सर्वकारीयप्रौढशाला, दौडुशिवार, मालूरु तालूक, कोलार ।

परिशीलकः

विद्वान् रामाचन्द्रः भट्टः, प्राचार्यः, श्री श्रीमातासंस्कृतमहाविद्यालयः उम्मचगि, यल्लापुरम्, उत्तरकन्नडम् ।

सम्पादकः

डा. कोटेमने रामचन्द्रः भट्टः, निर्देशकः, वेदविज्ञानशोधसंस्थानम्, बेङ्गलूरु ।

प्रमुखसंयोजकः

प्रो. जि.एस्. मुडम्बडित्तायः, क.प.पु.सङ्घः, रि, बेङ्गलूरु ।

मार्गदर्शकौ

श्रीमान् नागेन्द्रकुमारः, व्यवस्थापकनिर्देशकः, क.प.पु.सङ्घः, रि, बेङ्गलूरु ।

श्रीमती सि. नागमणी, उपनिर्देशिका, क.प.पु.सङ्घः, रि, बेङ्गलूरु ।

संयोजिका

श्रीमती एस्. एन्. लीलावती, ज्येष्ठसहायकनिर्देशिका, क.प.पु.सङ्घः, रि, बेङ्गलूरु ।

About the Revision of Textbooks

Honourable Chief Minister Sri Siddaramaiah who is also the Finance Minister of Karnataka, in his response to the public opinion about the new textbooks from standard I to X, announced, in his 2014-15 budget speech of constituting an expert-committee, to look into the matter. He also spoke of the basic expectations there in, which the textbook experts should follow: “The textbooks should aim at inculcating social equality, moral values, development of personality, scientific temper, critical acumen, secularism and the sense of national commitment”, he said.

Later, for the revision of the textbooks from class I to X, the Department of Education constituted twenty seven committees and passed an order on 24-11-2014. The committees so constituted were subject and class-wise and were in accordance with the standards prescribed. Teachers who are experts in matters of subjects and syllabi were in the committees.

There were already many complaints, and analyses about the textbooks. So, a freehand was given in the order dated 24-11-2014 to the responsible committees to examine and review text and even to prepare new text and revise if necessary. Eventually, a new order was passed on 19-9-2015 which also gave freedom even to re-write the textbooks if necessary. In the same order, it was said that the completely revised textbooks could be put to force from 2017-18 instead of 2016-17.

Many self inspired individuals and institutions, listing out the wrong information and mistakes there in the text, had sent them to the Education Minister and to the Textbook Society. They were rectified. Before rectification we had exchanged ideas by arranging debates. Discussions had taken place with Primary and Secondary Education Teachers’ Associations. Questionnaires were administered among teachers to pool up opinions. Separate meetings were held with teachers, subject inspectors and DIET Principals. Analytical opinions had been collected. To the subject experts of science, social science, mathematics and languages, textbooks were sent in advance and later meetings were held for discussions. Women associations and science related organisations were also invited for discussions. Thus, on the basis of inputs received from various sources, the textbooks have been revised where ever necessary.

Another important aspect has to be shared here. We constituted three expert committees. They were constituted to make suggestions after making a comparative study of the texts of science, mathematics and social science subjects of central schools (NCERT), along with state textbooks. Thus, the state text books have been enriched based on the comparative analysis and suggestions made by the experts. The state textbooks have been guarded not to go lower in standards than the textbooks of central schools. Besides, these textbooks have been examined along side with the textbooks of Andhra Pradesh, Kerala, Tamil Nadu and Maharashtra states.

Another clarification has to be given here. Whatever we have done in the committees is only revision, it is not the total preparation of the textbooks. Therefore, the structure of the already prepared textbooks have in no way been affected or distorted. They have only been revised in the background of gender equality, regional representation, national integrity, equality and social harmony. While doing so, the curriculum frames of both central and state have not been transgressed. Besides, the aspirations of the constitution are incorporated carefully. Further, the reviews of the committees were once given to higher expert committees for examination and their opinions have been inculcated into the textbooks.

Finally, we express our grateful thanks to those who strived in all those 27 committees with complete dedication and also to those who served in higher committees. At the same time, we thank all the supervising officers of the Textbook Society, who sincerely worked hard in forming the committees and managed to see the task reach its logical completion. We thank all the members of the staff who co-operated in this venture. Our thanks are also to the subject experts and to the associations who gave valuable suggestions.

Sri M. P. Madegowda
Managing Director
Karnataka Textbook Society
Bengaluru.

Prof. Baraguru Ramachandrappa
Chairman-in-Chief
State Textbook Revision Committee
Bengaluru.

परिष्करणासमिति:

१. प्रो. बरगूर रामचन्द्रप्पः, सर्वाध्यक्षः, राज्यपठ्यपुस्तकपरिष्करणसमितिः, बेंगलूरु।
२. श्री. के.एल्. ज्ञानप्रसाद राव्, अध्यक्षः, पठ्यपुस्तकपरिष्करणसमितिः, संस्कृत उपन्यासकः, विद्यावर्धक सङ्घ ज्यूनियर् कालेज्, राजाजिनगर, बेंगलूरु।

सदस्याः

१. श्री श्रीधरभट्ट ऐनकै, निर्देशकः, वेदान्तभारति शिक्षण संस्था, के.आर्. नगर, मैसूरु जिल्ला।
२. डा. संतोष् हानगल्, संस्कृत प्राध्यापकः, संस्कृत विश्वविद्यालय (के.एस्.यु) बेंगळूरु।
३. डा. एस्. प्रभुलिङ्ग देवरु, प्रभारि प्राध्यापकः, सर्वकारीय श्री चामराजेन्द्र संस्कृत कालेज्, बेंगलूरु।
४. श्रीमती सुमङ्गला हेगडे, संस्कृत शिक्षिका, सर्वकारीय बालिका प.पू. कालेज्, १३ क्रास्, मल्लेश्वरं, बेंगळूरु।
५. श्री हजरत् अली. यु, उपन्यासकः, ललित कला विभाग. तुमकूरु विश्व विद्यालय, तुमकूरु।

परिष्करणोन्नतसमिति:

१. डा. एच्.वि.वेणुगोपालः, निवृत्त प्रांशुपालः संस्कृत प्राध्यापकः, न्याषनल् कालेज् बसवनगुडि बेंगळूरु।
 २. डा. जे.श्रीनिवासमूर्तिः, निवृत्त प्रांशुपालः एं.इ.एस्.कालेज्, मल्लेश्वरं, बेंगळूरु।
- प्रमुखमार्गदर्शकौ-
- श्री एम्. पि. मादेगौड, व्यवस्थापकनिर्देशिका, क.प.पु.सङ्घः(रि), बेङ्गलूरु।
- श्रीमती एम्. डि. उषा, उपनिर्देशिका क.प.पु. सङ्घः (रि) बेङ्गलूरु।
- संयोजिका
- श्रीमती सुमा बि.के, ज्येष्ठसहायकनिर्देशिका, क.प.पु.सङ्घः(रि), बेङ्गलूरु।

Foreword

In the pursuit of fostering a healthier and more balanced educational journey, we present this initiative aimed at reducing the weight of school bags. Education is the cornerstone of progress and it is our responsibility to ensure that the pursuit of knowledge is accompanied by the wellbeing of students.

As a first step, to reduce the burden of heavy bags, the School Education Department, Government of Karnataka has decided to print semester-wise textbooks in 2 parts i.e, Summative Assessment 1 and 2. This intervention will help significantly in reducing the weight of school bags.

This endeavour signifies a paradigm shift, acknowledging the strain posed by bulky bags on students.

Manjushree. N, IAS
Managing Director
Karnataka Textbook Society (R)

पाठानुक्रमणिका

B6J8S4

क्र.सं.	पाठाः	पृष्ठसंख्या
०१.	स्तुतिवल्लरी - पद्यम् - कण्ठपाठार्थम्	१
०२.	आहारस्य महत्त्वम् - गद्यम् - सम्भाषणम्	५
०३.	सन्धिः - व्याकरणम्	११
०४.	भारतमहिमा - पद्यम् - प्राचीनम्	१७
०५.	क्रियापदम् - व्याकरणम्	२१
०६.	प्रवासक्षेत्राणि - गद्यम् - क्षेत्रपरिचयः	२७
०७.	प्रयोगाः - व्याकरणम् -	३३
०८.	कर्नाटककालिदासः - गद्यम् - आधुनिकम्	३८
०९.	केन वा मैत्री - गद्यम् - कथा	४२
क्र.सं.	पूरकपाठाः	पृष्ठसंख्या
१०.	देवस्तिष्ठति सर्वत्र - व्यक्तिपरिचयः	४९
११.	पत्राणि - विरामपत्रम् - वेयक्तिकपत्रम्	४९
१२.	प्रबन्धः - स्वातन्त्र्योत्सवः गणेशोत्सवः	५२
१३.	अनुवादः १, २, ३, ४ -	५४

मासिकपाठयोजना

मासाः	पाठाः
जून	सेतुपाठः। स्तुतिवल्लरी । आहारस्य महत्त्वम् ।
जुलै	सन्धिः। भारतमहिमा । क्रियापदम् । पत्राणि ।
आगस्ट्	प्रवासक्षेत्राणि । प्रयोगाः । कर्नाटककालिदासः । प्रबन्धः
सेप्टम्बर्	केन वा मैत्री। अनुवादः- १, ४ । देवस्तिष्ठति सर्वत्र ।

गुर्वष्टकम्

शरीरं सूरूपं तथा वा कलत्रं
यशश्चारु चित्रं धनं मेरुतुल्यं ।

मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे

ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ १ ॥

कलत्रं धनं पुत्रपौत्रादि सर्वं
गृहं बान्धवाः सर्वमेतद्वि जातम् ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ २ ॥

षडङ्गादिवेदो मुखे शास्त्रविद्या
कवित्वादिगद्यं सुपद्यं करोति ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ३ ॥

विदेशेषु मान्यः स्वदेशेषु पूज्यः
सदाचारवृत्तेषु मत्तो न चान्यः ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ४ ॥

क्षमामण्डले भूपभूपालवृन्दैः
सदा सेवितं यस्य पादारविन्दं ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ५ ॥

यशो मे गतं दिक्षु दानप्रतापात्
जगद्वस्तु सर्वं करे यत्प्रसादात् ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ६ ॥

न भोगे न योगे न वा वाजिराजौ
न कान्तासुखे नैव वित्तेषु चित्तम् ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ७ ॥

अरण्ये न वा स्वस्य गेहे न कार्ये
न देहे मनो वर्तते मे त्वनर्घ्ये ।
मनश्चेन्न लग्नं गुरोरङ्घ्रिपद्मे
ततः किं ततः किं.... ॥ ८ ॥

गुरोरष्टकं यः पठेत् पुण्यदेही
यतिर्भूपतिर्ब्रह्मचारी च गेही ।
लभेद्वाञ्छितार्थं पदं ब्रह्मसंज्ञं
गुरोरुक्तवाक्ये मनो यस्य लग्नम् ॥

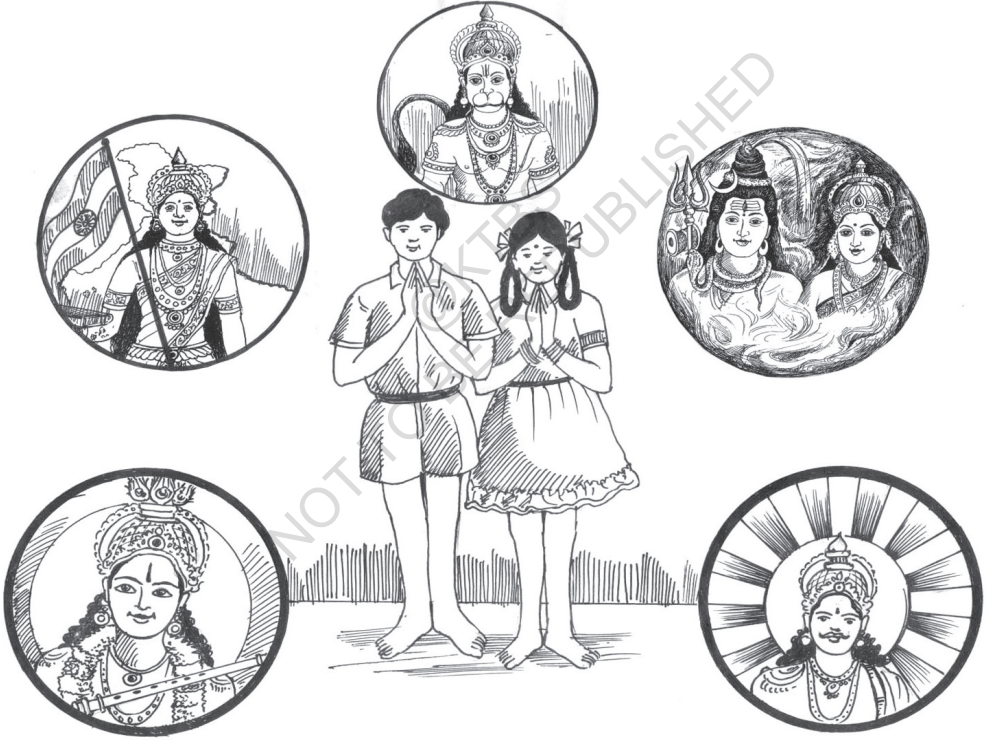
प्रथमः पाठः

स्तुतिवल्लरी

कण्ठपाठः करणीयः

भारतीयाः वयं प्रार्थनां विना किमपि कार्यं न करवाम । प्रार्थनया मनसि
आनन्दः सञ्जायते इति अस्माकं विश्वासः । अत्र केचन श्लोकाः प्रदत्ताः । श्रद्धया
यदि प्रार्थयाम तर्हि अलौकिकानन्दम् अनुभवाम ।

बुद्धिर्बलं यशो धैर्यं निर्भयत्वमरोगता ।

अजाड्यं वाक्पटुत्वं च हनूमत्स्मरणाद्भवेत् ॥१॥

भानो भास्कर मार्तण्ड चण्डरश्मे दिवाकर ।
आयुष्यं देहि चारोग्यं विद्यां देहि यशस्सुखम् ॥२॥
वागर्थाविव सम्पृक्तौ वागर्थप्रतिपत्तये ।
जगतः पितरौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥३॥

वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥४॥

यस्य ज्ञानदयासिन्धोरगाधस्यानघागुणाः ।
सेव्यतामक्षयो धीराः सश्रियै चामृताय च ॥५॥

रत्नाकराधौतपदां हिमालयकिरीटिनीम् ।
ब्रह्मराजर्षिरत्नाढ्यां वन्दे भारतमातरम् ॥६॥

अन्वयार्थः

१. बुद्धिः=प्रज्ञा, बलं=सामर्थ्यं, यशः=कीर्तिः, धैर्यं=शौर्यं, निर्भयत्वं=भयरहितत्वं, अरोगता=आरोग्यं, अजाड्यम् = उत्साहः, वाक्पटुत्वं = वाक्चातुर्यं, च = एवं, हनूमत्स्मरणात्=भगवतः मारुतेः ध्यानात्, भवेत्=स्यात् ।
२. भानो= हे सूर्य, भास्कर = हे तेजस्कर, मार्तण्ड = हे आदित्य, चण्डरश्मे = हे प्रखरकिरण, दिवाकर = हे दिनकर ,आयुष्यं=दीर्घजीवनम्, आरोग्यं = अरोगतां, विद्यां= ज्ञानं, यशः= कीर्तिं, सुखम्=आनन्दं, च, देहि= प्रयच्छ ।
३. वागर्थौ इव=शब्दार्थौ इव, सम्पृक्तौ=अविनाभावेन सम्मिलितौ, जगतः पितरौ=लोकस्य मातापितरौ, पार्वतीपरमेश्वरौ=उमाशङ्करौ, वागर्थप्रतिपत्तये=शब्दार्थ- अवबोधाय, वन्दे =नमामि ।

४. वसुदेवसुतम् = वसुदेवस्य पुत्रम्, कंसचाणूरमर्दनम्=कंसस्य चाणूरस्य च हन्तारम्, देवम् =भगवन्तम्, देवकीपरमानन्दम्=देवक्याः आनन्दजनकम्, जगद्गुरुम् =जगतः स्वामिनम्, कृष्णं वन्दे= वासुदेवं नमामि ।
५. हे धीराः = हे पण्डिताः, ज्ञानदयासिन्धोः = ज्ञानकृपासमुद्रस्य, अगाधस्य = गम्भीरस्य, यस्य अनघागुणाः =पापरहिताः गुणाः, अक्षयः= नाशरहितः, सः = देवः, श्रियै = सम्पदे अमृताय = मोक्षाय च (भवद्भिः) सेव्यताम् = आश्रयताम्।
६. रत्नाकराधौतपदां=समुद्रेण प्रक्षालितपादयुग्माम्, हिमालयकिरीटिनीम् =हिमालयपर्वत एव मुकुटप्रायाम्, ब्रह्मराजर्षिरत्नाढ्यां=श्रेष्ठराजाः, महर्षयः एव रत्नानि, तैः भूषिताम् भारतमातरम्=भारतजननीम्, वन्दे=नमामि ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. वाक्पटुत्वं कस्मात् भवति?
२. जगतः पितरौ कौ?
३. हिमालयकिरीटिनी का?
४. वसुदेवसुतः कः?
५. दिवाकरः कः?

२. संयोज्य लिखत ।

अ	आ
बुद्धिः	रत्नाकराधौतपदाम्
सम्पृक्तौ	दिवाकरः
भारतमाता	हनूमतः
चण्डरश्मिः	पार्वतीपरमेश्वरौ

३. समानार्थकपदानि लिखत ।

१. बलम्	२. बुद्धिः
३. गुरुः	४. सूर्यः

४. वाक्यं रचयत ।

१. स्मरणात्
२. विद्याम्
३. वन्दे
४. जगतः

५. द्वित्रैः वाक्यैः उत्तरं लिखत ।

१. हनूमतः स्मरणात् किं किं भवति ?
२. भारतमाता कथं वर्तते ?
३. जगद्गुरुः श्रीकृष्णः कीदृशः ?
४. देनं किमर्थं सेव्यते ?

क्रियाकलापः

मञ्जूषातः अक्षरं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत ।

ती, रः, च, णा, रा, य, र, घ्ने, रा, र्तिः

१. वि — श्व—।
२. ना — — णः।
३. स — स्व — ।
४. दक्षि — मू —।
५. श्री — म —न्द्रः।

द्वितीयः पाठः

आहारस्य महत्त्वम्

यादृशं भक्षयेदन्नं बुद्धिः भवति तादृशी इति प्राचीनोक्तिः। अतः आहारस्वीकारे मानवैः केचन नियमाः अनुसरणीयाः इति ज्ञायते । अतः सर्वदा एतान् नियमान् सर्वे जानन्तु, अपि च संस्कृतेन सम्भाषणकौशलम् अवगच्छन्तु इति धिया अयं पाठः अत्र समायोजितः ।

(अध्यापकः कक्ष्यां प्रविशति । छात्राः उत्थाय नमस्कुर्वन्ति ।)

छात्राः - नमस्ते आचार्य! सुप्रभातम् ।

आचार्यः - सुप्रभातम् । उपविशन्तु । अद्य अक्टोबर मासस्य षोडशदिनाङ्कः ।

शङ्करः - आचार्य ! अद्य विश्व-आहारदिनम् इति सर्वत्र आचरन्ति । किमर्थम् आचरन्ति ? कृपया वदतु ।

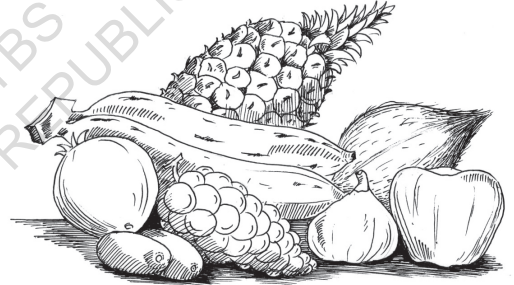
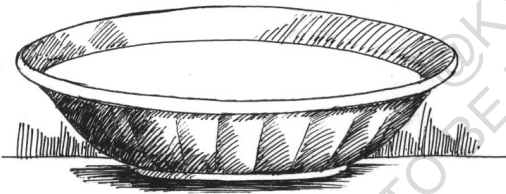
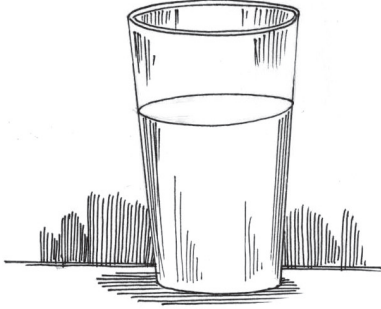
आचार्यः - पश्यतु शङ्कर ! इदं शरीरम् आहारेण सम्पात्यते । शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् । अतः सर्वोऽपि व्यवहारः शरीरसाध्यः । शरीरञ्च आहारेण वर्धते इति कारणतः जगति सर्वेऽपि जनाः आहारं विन्दन्तु । आहाराभावेन जनाः मृताः न भवन्तु, अपि च सर्वेऽपि आहारस्य महत्त्वं जानन्तु इत्येव अस्य आचरणस्य उद्देशः ।

ललिता - आहारस्य महत्त्वमुद्दिश्य अधिकं वदतु आचार्य ।

आचार्यः - आहारः व्यर्थो मा भूत् । यथावश्यकं तथा परीक्ष्य खादतु । हितभुक्, मितभुक्, ऋतुभुक्, अरुक् भवति इति आयुर्वेदविज्ञानी वाग्भटः वदति ।

डिसोज - गुरुवर्य! अस्य वाक्यस्य अर्थः कः?

आचार्यः - हिताहारं यः खादति सः हितभुक् भवति । सत्त्वगुणयुतः आहारः एव हितकरः भवति । मानवस्य शरीरं वातपित्तकफयुक्तम् अस्ति। अहितकराहारसेवनेन एषां विकारो भवति । अतः अनेकविधेषु आहारेषु सत्त्वगुणोपेतः हितकरः आहारः एव सेवनीयः ।

ऋचीकः - गुरो ! तर्हि आहारः कतिविधः ? तस्य विभागाः के ?

आचार्यः - आहारेषु सत्त्वरजस्तमोगुणयुक्ताः इति त्रयः विभागाः सन्ति यः आहारः द्वेषासूयादिदुर्गुणान् दूरीकृत्य आयुर्ज्ञानारोग्यसुखादिकं वर्धयति सः सात्त्विकः आहारः । यः आहारः लवणाम्लकादियुतः कामक्रोधादिगुणान् वर्धयति सः रजोगुणयुक्तः। एवमेव प्रदूषितः दुर्गन्धयुतः रसहीनः द्वेषासूयादिदुर्गुणजनकः आहारः तमोगुणयुक्तः भवति।

नफीसा - आचार्य ! सत्त्वगुणयुक्ताः आहाराः के ? कृपया वदतु ।

आचार्यः - मधुराः अभिनवाः दधि तक्रं क्षीरं शाकानि हरितानि पर्णानि च सत्त्वगुणयुक्ताः आहाराः । एते हितकराः भवन्ति । एतान् यः खादति सः हितभुक् भवति।

शङ्करः - आचार्य ! अहमपि हितभुक् भवितुम् इच्छामि । कृपया 'मितभुक् ऋतुभुक् अरुक्' इत्यस्यापि अर्थं कथयतु।

आचार्यः - आहारसेवने परिमितिः भवेत् । आहारः लब्धः इति अधिकं न खादेत् । अधिकाहारसेवनेन शरीरे आमवर्धनेन बहवः रोगाः सम्भवन्ति । अतः मितहारः सेवनीयः । यः मितहारं सः मितभुक् भवति । तथैव द्वादशमासेषु षट् ऋतवः भवन्ति । ऋतूणाम् अनुसारेण कालानुगुणः आहारः आयुर्वेदे कथितः । तेषां सेवनेन कालव्यत्ययेन जायमानः ज्वरादिरोगाः न भवन्ति । अतः कालमनुसृत्य योग्यम् आहारं यः स्वीकरोति सः ऋतुभुक् भवति। वाक्यस्य सारस्तु यः हितं मितं कालानुगुणं च आहारं खादति सः सर्वदा रोगरहितः दृढकायश्च भवति।

ऋचीकः - आर्य ! उत्तमारोग्याय प्रतिदिनं क्षीरं घृतं तक्रं च सेवनीयम् इति मम माता वदति । सत्यं वा तत् ?

आचार्यः - बाल ! सुष्ठु पृष्ठं भवता । क्षीरं तु अमृतसमानं भवति । क्षीरेण विना मानवजीवनं दुष्करम् । घृतं देहं वर्धयति । तक्रं तु भोजनान्ते हितं जनयति ।

दीपिका - कीदृशाः आहाराः बुद्धिं विकासयन्ति ?

आचार्यः - पिष्टादिजीवसत्त्वयुताः आहाराः, क्षीरम्, अभिनवानि फलानि, ब्राह्मी, समुद्रलवणं चेत्यादयः देहबुद्धिमनोविकासं कुर्वन्ति ।

डिसोजा - आर्य ! अद्यतनदिनेषु अस्माकम् आहारसेवनक्रमेषु दोषाः सन्ति किल ?

आचार्यः - आम् । मार्गस्य पार्श्वे सज्जीकृतान् आहारान् न खादेत् । दूरदर्शनं पश्यन्तः वार्तालापं कुर्वन्तः त्वरया असमये वा न भक्षयेत् । आहारे अवधानं दत्त्वा खादेत् । भवन्तः एवं दोषं न कुर्वन्तु । मया उत्तरीत्या आहारं स्वीकुर्वन्तु ।

सर्वे - आम् । आचार्य ! वयं । हितं मितं कालानुगुणं च आहारं खादित्वा रोगरहिताः भवेम ।

आचार्यः - तथैव कृत्वा अरोगिणो भवन्तु । देवः अनुगृह्णातु भवतः सर्वान् । सर्वेषां शुभं भवतु सर्वदा ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. अक्टोबर् षोडशे दिनाङ्के सर्वत्र किम् आचरन्ति ?
२. शरीरं केन सम्पाल्यते ?
३. मानवस्य शरीरं किं युक्तमस्ति ?
४. आहारेषु कति विभागाः सन्ति ?
५. वयं कथं रोगरहिताः भवेम ?

२. रिक्तस्थानं पूरयत ।

१. शरीरमाद्यं खलु _____ ।
२. आहाराभावेन जनाः _____ न भवन्तु ।
३. क्षीरं तु _____ भवति ।
४. आहारे _____ दत्त्वा खादेत् ।
५. सर्वेषां _____ भवतु सर्वदा ।

३. लघूत्तरं लिखत ।

१. सत्त्वगुणयुक्ताः आहाराः के ?
२. मितभुक् इत्यस्य अर्थः कः ?

३. कीदृशाः आहाराः अस्माकं बुद्धिं विकासयन्ति ?

४. समानार्थकं पदं लिखत ।

१. जनाः २. विन्दन्तु ३. शरीरम् ४. बुद्धिः

५. विरुद्धार्थकपदं लिखत ।

१. हितकरः २. गुणः ३. परिमितिः ४. अमृतम्

६. यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत ।

१. आहारस्य महत्त्वमुद्दिश्य अधिकं वदतु आचार्य ।

कः पाठः ? का वदति ? कं वदति ?

२. सत्त्वगुणयुक्ताः आहाराः के ? कृपया वदतु ।

कः पाठः ? का वदति ? कं वदति ?

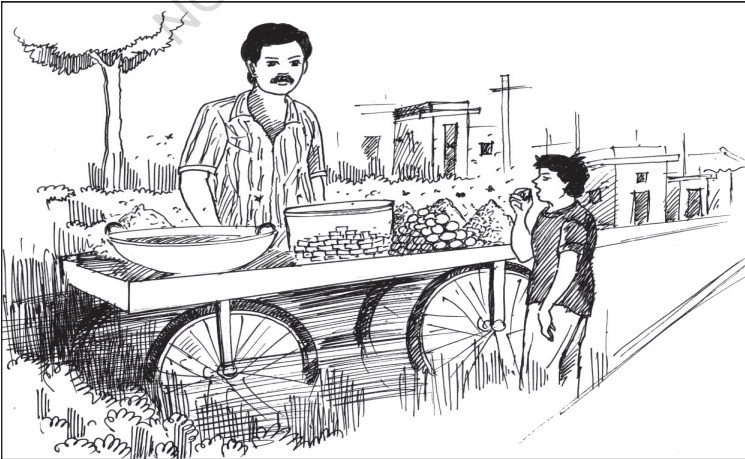
३. त्वरया असमये वा न भक्षयेत् ।

कः पाठः ? कः वदति ? कान् वदति ?

७. दशभिः वाक्यैः कर्णाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा उत्तरं लिखत ।

१. सत्त्वरजस्तमोगुणयुक्तानाम् आहाराणां विषये लिखत ।

२. आहारस्वीकारसमये के नियमाः पालनीयाः ?

क्रियाकलापः

* अधोलिखितानां धातूनां लट्-लोटलकारयोः रूपं लिखत ।

	धातुः	लट्लकारः	लोटलकारः
उदाहरणम् -	पठ्	पठति	पठतु
	वस्	_____	_____
	वद्	_____	_____
	लिख्	_____	_____
	व्रज	_____	_____
	खाद्	_____	_____
	भू	_____	_____
	डुकृञ्	_____	_____
	गम्	_____	_____

* मञ्जूषातः समुचितपदं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत ।

रामः पाठं _____ । सोमः चित्रं _____ । रामसोमौ
 गृहं _____ । गृहे सर्वे मिलित्वा भोजनं _____ ।
 राम त्वं अन्नं _____ । भीमार्जुनौ युवां मधुरं _____ ।
 भोजनानन्तरं यूयं सर्वे _____ । अहं क्रीडितुं _____ ।
 आवां शालां _____ । वयं संस्कृतकार्यक्रमम् _____ ।

कुर्वन्तु	गच्छताम्	खाद	लिखत	खादतम्
आगच्छानि	आगच्छाव	आगच्छाम	पश्यतु	पठतु

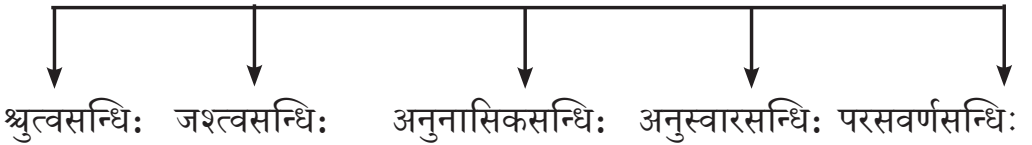
वर्णानाम् अत्यन्तं सामीप्यं सन्धिः । सन्धौ वर्णानां लोपः व्यत्यासो वा भवति । सन्धिषु त्रयः प्रकाराः सन्ति । अष्टमक्षर्यायां स्वरसन्धयः ज्ञाताः । अस्मिन् वत्सरे व्यञ्जनसन्धयः अत्र प्रदत्ताः ।

सन्धिः

❖ **व्यञ्जनसन्धिः** - व्यञ्जनवर्णमध्ये जायमानः लोपः व्यत्यासो वा व्यञ्जनासन्धिः इत्युच्यते ।

व्यञ्जनसन्धिः

१. श्रुत्वसन्धिः

सकारस्य तवर्गस्य च शकारचवर्गभ्यां सम्बन्धे सकारस्य शकारः, तवर्गस्य चवर्गः च आदेशो भवति। यथा -

$$\begin{array}{l} \text{स् + श् / चवर्गः} = \text{श्} \\ \text{तवर्गः + श् / चवर्गः} = \text{चवर्गः} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{रामस् + शेते} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{स् + श्} \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{रामस् + शेते} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{स् + श्} \end{array}} \right\} = \begin{array}{l} \text{रामश्शेते} \\ \downarrow \\ \text{श्} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{तत् + च} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{त् + च्} \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{तत् + च} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{त् + च्} \end{array}} \right\} = \begin{array}{l} \text{तच्च} \\ \downarrow \\ \text{च्} \end{array}$$

उदाहरणानि

कपिस् + च = कपिश्च।

सत् + जनः = सज्जनः।

२. जश्त्वसन्धिः

क् च् ट् त् प् चैतेभ्यः अक्षरेभ्यः परं स्वराः मृदुव्यञ्जनानि वा भवन्ति चेत् क्रमात् ग् ज् ङ् द् ब् चैते वर्णाः आदेशाः भवन्ति। यथा -

$$\text{क्/च्/ट्/त्/प्+स्वरः/मृदुव्यञ्जनानि} = \text{ग्/ज्/ङ्/द्/ब्}$$

$$\begin{array}{l} \text{वाक् + ईशः} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{क् + ई} \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{वाक् + ईशः} \\ \downarrow \quad \downarrow \\ \text{क् + ई} \end{array}} \right\} = \begin{array}{l} \text{वागीशः} \\ \downarrow \\ \text{ग्} \end{array}$$

उदाहरणानि

वाक् + भयम् = वाग्भयम्।

अच् + भावः = अज्भावः।

अच् + अन्तः = अजन्तः।

षट् + आननः = षडाननः।

षट् + देवताः = षड्देवताः।

तत् + अपि = तदपि।

जगत् + गुरुः = जगद्गुरुः।

सुप् + अन्तः = सुबन्तः।

अप् + जम् = अब्जम्।

३. अनुनासिकसन्धिः

क् च् ट् त् प् चैतेभ्यः अक्षरेभ्यः परं इ ञ् ण् न् म् चैते वर्णाः भवन्ति चेत् क्रमात् इ ञ् ण् न् म् चैते वर्णाः आदेशाः भवन्ति। यथा -

क् + इ /ञ् /ण् /न् /म् = इ
च् + इ /ञ् /ण् /न् /म् = ञ्
ट् + इ /ञ् /ण् /न् /म् = ण्
त् + इ /ञ् /ण् /न् /म् = न्
प् + इ /ञ् /ण् /न् /म् = म्

वाक् + मयम् } = वाङ्मयम्
↓ ↓ ↓
क् + म् } = इ

उदाहरणानि

षट् + मुखः = षण्मुखः।

चित् + मयः = चिन्मयः।

जगत् + नायकः = जगन्नायकः।

अप् + मग्नः = अम्मग्नः।

४. अनुस्वारसन्धिः

पदान्तस्य मकारस्य व्यञ्जने परे मकारस्य स्थाने अनुस्वारः आदेशः भवति। यथा -

म् + व्यञ्जनानि = ः

ग्रामम् + गच्छति = ग्रामं गच्छति
↓ ↓
म् + ग् = ः

उदाहरणानि

कथम् + जीवति = कथं जीवति।

पुण्यम् + जनयति = पुण्यं जनयति।

किम् + करोति = किं करोति।

५. **परसवर्णसन्धिः** - अनुस्वारस्य वर्गीयव्यञ्जने परे तत्तद्वर्गस्य पञ्चमवर्णः आदेशो भवति ।

यथा - अं + कितः = अङ्कितः ।

सं + चितः = सञ्चितः ।

अं + डः = अण्डः ।

इं + धनम् = इन्धनम् ।

कं + पितः = कम्पितः ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. सन्धिः नाम कः ?

२. सन्धिषु कति प्रकाराः सन्ति? ते के ?

३. व्यञ्जनसन्धयः के ?

४. अनुनासिकवर्णाः के ?

२. सन्धिं विभज्य नाम लिखत ।

१. तच्चित्रम् २. दिग्भ्रान्तः ३. ल्यबन्तः ४. चिन्मयः

३. सन्धिं कृत्वा नाम लिखत ।

१. रामस् + चिनोति ।
२. वाक् + देवी ।
३. जगत् + नायकः ।
४. पुण्यम् + जायते ।

४. समूहेतरपदं चित्वा लिखत ।

१. गिरीशः, वागीशः, हरीशः, कपीशः ।
२. दिगम्बरः, वाग्दानम्, तदपि, तथापि ।
३. षडाननः, गजाननः, सिंहासनम्, देवेन्द्रः ।

५. चतुर्थं पदं लिखत ।

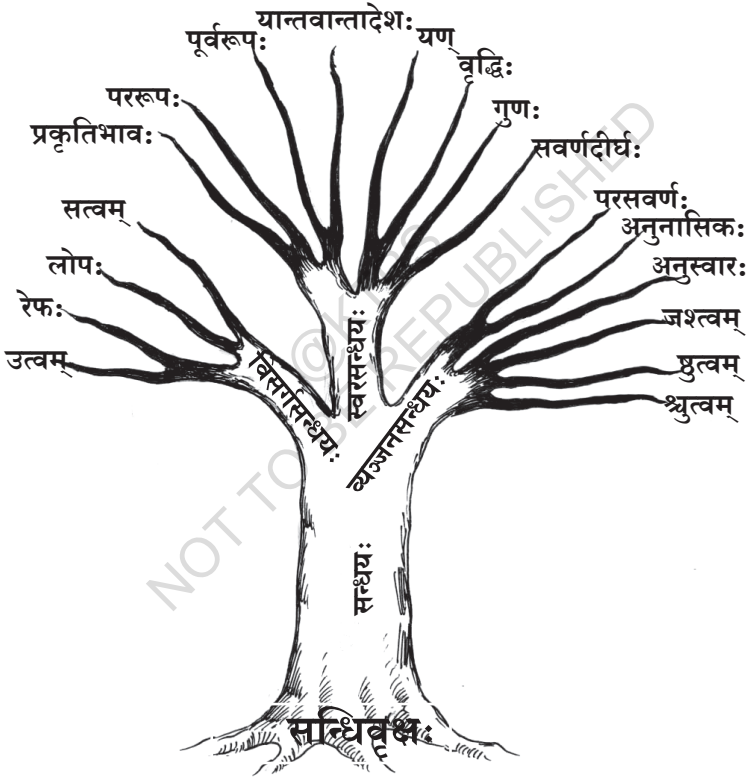
१. तदापि - सवर्णदीर्घसन्धिः :: तदपि ।
२. षडाननः - जश्त्वसन्धिः :: षण्मुखः ।

अवधेयांशः

स्वरसन्धिः	व्यञ्जनसन्धिः	विसर्गसन्धिः
१. सवर्णदीर्घसन्धिः	१. श्रुत्वसन्धिः	१. विसर्गसत्वसन्धिः
२. गुणसन्धिः	२. छुत्वसन्धिः	२. विसर्गलोपसन्धिः
३. वृद्धिसन्धिः	३. जश्त्वसन्धिः	३. विसर्गिफसन्धिः
४. यण्सन्धिः	४. अनुनासिकसन्धिः	४. विसर्गोत्वसन्धिः
५. यान्तवान्तादेशसन्धिः	५. अनुस्वारसन्धिः	_____
६. पूर्वरूपसन्धिः	६. परसवर्णसन्धिः	_____

कर्कशव्यञ्जनानि-क्, ख्, च्, छ्, ट्, ठ्, त्, थ्, प्, फ्, श्, ष्, स् ।
 मृदुव्यञ्जनानि - ग्, घ्, ङ्, ज्, झ्, ञ्, ड्, ढ्, ण्, द्, ध्, न्, ब्,
 भ्, म्, य्, र्, ल्, व्, ह् ।

क्रियाकलापः

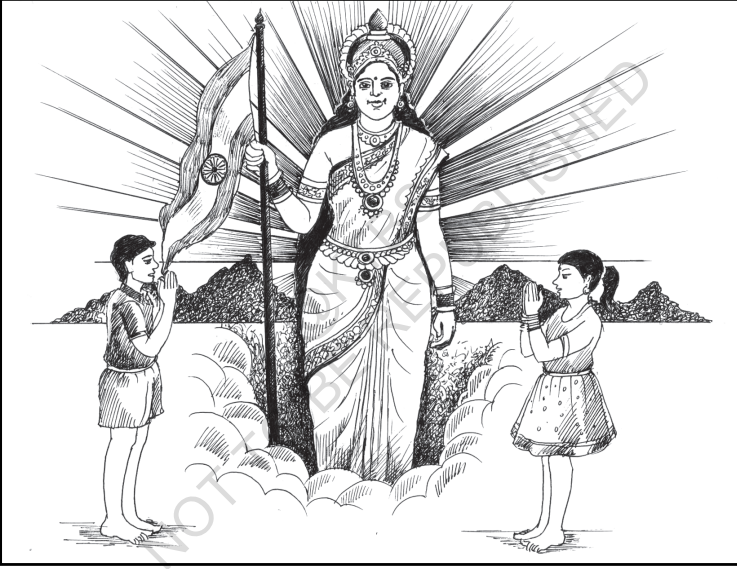

चतुर्थः पाठः

भारतमहिमा

महर्षिवेदव्यासेन विरचितं विष्णुपुराणं पुराणेषु अन्यतमम् । पुराणेऽस्मिन् ज्ञानं, कर्म, भक्तिः, उपासनम् इत्यादयः बहवो विषयाः प्रस्तुताः । भारतदेशस्य महिमा अत्र वर्णिता । विष्णुपुराणस्य केचन श्लोकाः अत्र प्रदत्ताः । पराशरमुनिः मैत्रेयम् एतं विषयम् उपदिशति ।

उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।

वर्षं तद्भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ॥१॥

पुरुषैर्यज्ञपुरुषो जम्बूद्वीपे सदेज्यते ।

यज्ञैर्यज्ञमयो विष्णुरन्यद्वीपेषु चान्यथा ॥२॥

अत्रापि भारतं श्रेष्ठं जम्बूद्वीपे महामुने ।

यतो हि कर्मभूरेषा ह्यतोऽन्या भोगभूमयः ॥३॥

अत्र जन्मसहस्राणां सहस्रैरपि सत्तम ।

कदाचिल्लभते जन्तुर्मानुष्यं पुण्यसञ्चयात् ॥४॥

गायन्ति देवाः किल गीतकानि

धन्यास्तु ते भारतभूमिभागे ।

स्वर्गापवर्गास्पदमार्गभूते

भवन्ति भूयः पुरुषाः सुरत्वात् ॥५॥

जानीम नैतत् क्व वयं विलीने

स्वर्गप्रदे कर्मणि देहबन्धम् ।

प्राप्स्याम धन्याः खलु ते मनुष्याः

ये भारते नेन्द्रियविप्रहीनाः ॥६॥

भावार्थः

१. यश्च भूप्रदेशः हिन्दूमहासागरस्य उत्तरभागे वर्तते, हिमालयस्य दक्षिणभागे अस्ति, अपि च यत्र भारत्याः सन्तानः वसति, सः भूप्रदेशः भारतम् इति प्रसिद्धः ।
२. जम्बूद्वीपे पुरुषैः, यज्ञपुरुषः यज्ञाहुतिं स्वीकरोति । यज्ञमयः महाविष्णुः आराध्यते। अन्यद्वीपेषु प्रकारान्तरेण देवताराधनं भवति ।
३. हे महामुने मैत्रेय ! अस्मिन् जम्बूद्वीपे भारतं श्रेष्ठम् अस्ति । अतः एषा भारतभूमिः कर्मभूमिः अस्ति । अन्ये भूप्रदेशाः भोगभूमयः ।
५. देवाः एवं प्रशंसन्ति - 'अस्मिन् भारतदेशे ये पुरुषाः जन्म प्राप्नुवन्ति ते एव धन्याः । ते देवेभ्योऽपि श्रेष्ठाः । यतः भारतदेशः स्वर्गमोक्षयोः प्राप्तिमार्गं दर्शयति ।'

६. स्वर्गप्रदायके पुण्यकर्मणि विलीने सति पुनः कुत्र देहबन्धं प्राप्स्याम इति वयं न जानीम । भारतदेशे ये मनुष्याः इन्द्रियशक्तिसहिताः सन्ति, ते एव धन्याः ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. भारतवर्षस्य सन्ततेः नाम किम् ?
२. भारतभूः कीदृशी ?
३. मानवस्य भारते कथं जन्म लभ्यते ?
४. के गीतकानि गायन्ति ?
५. धन्याः के ?

२. रिक्तस्थानानि पूरयत ।

१. वर्षं तत् नाम ।
२. अत्रापि श्रेष्ठम् ।
३. यतो हि कर्मभूरेषा ह्यतोऽन्या ।
४. स्वर्गप्रदे देहबन्धम् ।

३. संयोजयत ।

अ

आ

कर्मभूः

अन्यभूः

भोगभूः

गायन्ति

देवाः

इज्यते

जम्बूद्वीपे

भारतदेशः

४. लिङ्गविभक्तिवचनानि लिखत ।

१. समुद्रस्य	२. भारतम्
३. पुरुषैः	४. कर्मणि

५. लकारपुरुषवचनानि लिखत ।

१. इज्यते	२. गायन्ति
३. जानीम	४. प्राप्स्याम

६. समानार्थकपदानि लिखत ।

१. समुद्रः	२. मुनिः
३. श्रेष्ठः	४. स्वर्गः

७. वाक्यानि रचयत ।

१. गायन्ति	२. धन्याः
३. सन्ततिः	४. कर्म

क्रियापदम्

तिङन्तं नाम क्रियापदम् । क्रियापदस्य मूलरूपं धातुः इति कथ्यते ।
क्रियाबोधकाः भू, गम्, पठ्, लिख् इत्यादयः धातवः । क्रियापदे त्रयः भागाः
सन्ति ।

धातुः + विकरणप्रत्ययः + तिङ्प्रत्ययः (आख्यातप्रत्ययः) = क्रियापदम् ।

संस्कृतभाषायां प्रायः २००० (द्विसहस्रम्) धातवः सन्ति । ते च
धातवः दशसु गणेषु विभक्ताः सन्ति । धातुषु परस्मैपदी आत्मनेपदी
उभयपदी इति भेदाः भवन्ति ।

१. परस्मैपदिनः - पठति, अत्ति, नृत्यति, गणयति इत्यादयः ।
२. आत्मनेपदिनः - एधते, मोदते, वन्दते, इत्यादयः ।
३. उभयपदिनः - याचति/याचते, राजति/राजते, करोति/कुरुते इत्यादयः ।

क्रियायाः, कालस्य, अर्थविशेषस्य च बोधनार्थं दशलकाराः सन्ति ।
यथा- लट्, लिट्, लुट्, लृट्, लेट्, लोट्, लङ्, लिङ् (विधिः, आशीः),
लुङ्, लृङ् इति ।

अष्टमकक्ष्यायां लट्, लृट्, लङ्लकाराणां परिचयः प्राप्तः अस्ति ।
ते अत्र पुनः स्मर्यते । अपि च अत्र लोट् लकारस्य विधिलिङ्लकारस्य च
परिचयः कार्यते ।

विधिः, आमन्त्रणं, प्रार्थनम् इत्याद्यर्थेषु लोट्लकारः प्रयुज्यते ।

- यथा -
१. छात्राः पाठं पठन्तु ।
 २. वयं ग्रामं गच्छाम ।
 ३. बालकाः गुरुं वन्दन्ताम् ।
 ४. वयं यशः लभामहे ।

वर्तमानकालः

लट् लकारः

- लट् लकार :- क्रियापदानां वर्तमानकालसूचनाय 'लट्' इति लकारः प्रयुज्यते। यथा -

पठ् इति धातुः- पठनक्रियावाचकः- परस्मैपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठति	पठतः	पठन्ति
मध्यमपुरुषः	पठसि	पठथः	पठथ
उत्तमपुरुषः	पठामि	पठावः	पठामः

- वाक्यप्रयोगः यथा -

सः / सा / तत् पठति	तौ / ते / ते पठतः	ते / ताः / तानि पठन्ति
त्वं पठसि	युवां पठथः	यूयं पठथ
अहं पठामि	आवां पठावः	वयं पठामः

वन्द् इति धातुः- वन्दनक्रियावाचकः- आत्मनेपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दते	वन्देते	वन्दन्ते
मध्यमपुरुषः	वन्दसे	वन्देथे	वन्दध्वे
उत्तमपुरुषः	वन्दे	वन्दावहे	वन्दामहे

- वाक्यप्रयोगः यथा -

सः / सा / तत् वन्दते	तौ / ते / ते वन्देते	ते / ताः / तानि वन्दन्ते
त्वं वन्दसे	युवां वन्देथे	यूयं वन्दध्वे
अहं वन्दे	आवां वन्दावहे	वयं वन्दामहे

भूतकालः

लङ् लकारः

- लङ् लकार :- क्रियापदानां भूतकालसूचनाय 'लङ्' इति लकारः प्रयुज्यते। यथा -

पठ् इति धातुः- पठनक्रियावाचकः- परस्मैपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
मध्यमपुरुषः	अपठः	अपठतम्	अपठत
उत्तमपुरुषः	अपठम्	अपठाव	अपठाम

वन्द् इति धातुः- वन्दनक्रियावाचकः- आत्मनेपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	अवन्दत	अवन्देताम्	अवन्दन्त
मध्यमपुरुषः	अवन्दथाः	अवन्देथाम्	अवन्दध्वम्
उत्तमपुरुषः	अवन्दे	अवन्दावहि	अवन्दामहि

भविष्यत्कालः

लृट् लकारः

- लृट् लकार :- क्रियापदानां भविष्यत्कालसूचनाय 'लृट्' इति लकारः प्रयुज्यते। यथा -

पठ् इति धातुः- पठनक्रियावाचकः- परस्मैपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठिष्यति	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
मध्यमपुरुषः	पठिष्यसि	पठिष्यथः	पठिष्यथ
उत्तमपुरुषः	पठिष्यामि	पठिष्यावः	पठिष्यामः

वन्द् इति धातुः- वन्दनक्रियावाचकः- आत्मनेपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दिष्यते	वन्दिष्येते	वन्दिष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	वन्दिष्यसे	वन्दिष्येथे	वन्दिष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	वन्दिष्ये	वन्दिष्यावहे	वन्दिष्यामहे

आज्ञार्थे

लोट् लकारः

- लोट् लकार :- क्रियापदानाम् आज्ञार्थे 'लोट्' इति लकारः प्रयुज्यते। यथा

पठ् इति धातुः- पठनक्रियावाचकः- परस्मैपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठतु/पठतात्	पठताम्	पठन्तु
मध्यमपुरुषः	पठ/पठतात्	पठतम्	पठत
उत्तमपुरुषः	पठानि	पठाव	पठाम

वन्द् इति धातुः- वन्दनक्रियावाचकः- आत्मनेपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्दताम्	वन्देताम्	वन्दन्ताम्
मध्यमपुरुषः	वन्दस्व	वन्देथाम्	वन्दध्वम्
उत्तमपुरुषः	वन्दै	वन्दावहै	वन्दामहै

विध्यर्थे सम्भावनार्थे आज्ञार्थे च

विधि लिङ् लकारः

- **विधि लिङ् लकार :-** क्रियापदानां विधिसम्भावनाज्ञार्थेषु 'लिङ्' इति लकारः प्रयुज्यते। यथा -

पठ् इति धातुः- पठनक्रियावाचकः- परस्मैपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	पठेत्	पठेताम्	पठेयुः
मध्यमपुरुषः	पठेः	पठेतम्	पठेत
उत्तमपुरुषः	पठेयम्	पठेव	पठेम

वन्द् इति धातुः- वन्दनक्रियावाचकः-आत्मनेपदी

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वन्देत्	वन्देयाताम्	वन्देरन्
मध्यमपुरुषः	वन्देथाः	वन्देयाथाम्	वन्देध्वम्
उत्तमपुरुषः	वन्देय	वन्देवहि	वन्देमहि

दशलकारज्ञापकःश्लोकः

लट् वर्तमाने लेट् वेदे भूते लङ् लुङ् लिटस्तथा।
विध्याशिषोश्च लिङ् लोटौ लुट् लृट् लृङ् च भविष्यति

१. एकवाक्येन उत्तरत।

१. क्रियापदं नाम किम्?
२. संस्कृते प्रायः कति धातवः सन्ति?
३. धातुः नाम कः?
४. कति लकाराः सन्ति?

२. रिक्तस्थानं पूरयत।

१. अहं _____। (पठति)
२. वयं _____। (लिखति)
३. त्वं जलं _____। (पिबति)
४. यूयं श्लोकं _____। (गायति)

३. चतुर्थं पदं लिखत।

१. पठावः - पठामः, वन्दावहे - _____।
२. वर्तमाने - लट्, भूते - _____।
३. पठति - परस्मैपदी, वन्दते - _____।
४. पठतु - प्रथमपुरुषः, वन्दस्व - _____।

३. पुरुषत्रये लिखत।

१. पठतु
२. वन्देत
३. क्रीडिष्यति
४. अलिखत्

यद्यपि बहुनाधीषे तथापि पठ पुत्र व्याकरणम् ।

स्वजनः श्वजनो माभूत् सकलं शकलं सकृत् शकृत् ॥

षष्ठः पाठः

प्रवासक्षेत्राणि

भारते एव न, किन्तु प्रपञ्चेऽस्मिन् एव कर्णाटकस्य विशिष्टं स्थानमस्ति । कर्णाटके अनेकानि धार्मिकक्षेत्राणि, नैकाः नद्यः, शिक्षणसंस्थाः, ऐतिहासिकस्थानानि च सन्ति । तेषु सोदेक्षेत्रम्, बादामि, बनशङ्करी, सवदत्ति इत्यादीनां परिचयः अत्र क्रियते ।

१. सोदेक्षेत्रम् - उत्तरकन्नडमण्डले शिरसिसमीपे विराजते । अस्य सोन्दा इत्यपि नामान्तरमस्ति । श्रीवादिराज-स्वर्णवल्ली-जैनमठानां सङ्गमक्षेत्रमिदम् । अत्र बृहदरण्येन परिवृता शाल्मली नदी मन्दं मन्दं प्रवहति । अस्मिन् क्षेत्रे

परमपूज्याः श्रीवादिराजयतिवर्याः तपः अकुर्वन् । शालिवाहनशके १५२२ तमे वर्षे, निर्मितेषु पञ्चवृन्दावनेषु मध्यवृन्दावने ते समाधिस्थाः भक्तानां प्रार्थनानुसारेण स्वपादुके उत्तरीयञ्च दत्त्वा, “अहं एकांशेन अत्रैव भवामि” इत्युक्त्वा ऊर्ध्वलोकं गताः। एतत् अधुना वादिराजमठः इति ख्यातः । अत्र पुरातनं श्रीरमात्रिविक्रममन्दिरमपि शोभते ।

क्रि.श. १५५५-१५६८ तमे वर्षे विजयनगरस्य अधीनराजः इम्मडि अरसप्पनायकः सोन्दाप्रदेशम् अपालयत् । सः लक्ष्मीनृसिंहस्य, चन्द्रमौलीश्वरस्य च मन्दिरद्वयं निर्मितवान् । पुरा अत्र कश्चन महाराजः अपुत्रः आसीत् । सः कस्यचित् गुरोः वचनानुसारेण शाल्मलीनद्यां सहस्राधिकशिवलिङ्गानि निर्मीय आराधितवान् । तेन पुत्रवान् बभूव । कालान्तरे इदं स्वर्णवल्लीसंस्थानमिति प्रसिद्धम् । एतस्मिन् क्षेत्रे पुरातनजैनमठमपि अस्ति । तत्र जैनभक्ताः आगत्य स्वजीवनं सार्थकमिति भावयन्ति। एवं शैव-वैष्णव-जैनधर्मीयाणां सङ्गमस्थानम् इदं सर्वधर्मीयाणां श्रद्धाकेन्द्रम् अस्ति।

२. **बादामि** - इतिहासप्रसिद्धं क्षेत्रम् इदं चालुक्यराजानां राजधानी आसीत् । पुरातनवाणिज्यक्षेत्रम् आसीत् । वातापि इति नामान्तरमपि अस्ति । बृहदाकारयोः पर्वतयोः मध्ये गुहान्तर्गतमन्दिराणि सन्ति । अत्र शैव-वैष्णव-जैनदेवालयाः सन्ति । तेषां भित्तिषु विद्यमानानि चित्राणि चालुक्यानां कलाभिरुचिं प्रदर्शयन्ति । मेणबसदि, मालगत्तिदेवालयः शिवालयः च स्वीयशिल्पकलाद्वारा पुराणकथाः प्रतिपादयन्ति ।

कलोपासकानां रमणीयस्थानं, प्राच्यसंशोधकानाम् आकरस्थानम्, आस्तिकानां पुण्यक्षेत्रमिदं भवति ।

३. **बनशङ्करीक्षेत्रम्** - एतत् बागलकोटे मण्डले विद्यमानं पुण्यक्षेत्रम् । अयं प्रदेशः गहनवनावृतः । अतः देवीमपि बनशङ्करी इति कथयन्ति । इमां देवीम् अत्रत्याः जनाः बालव्व, वनदव्व, संङ्कव्व, शाङ्करी, शिरिवन्ती इत्यादिभिः नामभिः पूजयन्ति । इयं देवी नवदुर्गासु षष्ठावतारिणीति ज्ञायते ।

अत्र वार्षिकरथोत्सवसन्दर्भे भक्ताः अष्टोत्तरशतं विभिन्नैः शाकैः
सिद्धं खाद्यं देव्यै समर्पयन्ति । इदं पल्लेदहब्ब इति कन्नडभाषायां
वदन्ति । कल्याणचालुक्यराजेन प्रथमजगदेकमल्लेन मन्दिरमिदं
द्राविडशैल्या निर्मितम् ।

४. **सवदत्ति** - इदं पुराणप्रसिद्धं क्षेत्रं बेलगावि मण्डले वर्तते ।
यल्लम्मदेव्याः मन्दिरं प्रायः २००० (द्विसहस्रम्) वर्षेभ्यः प्राक् निर्मितमिति
इतिहासः सूचयति । किन्तु क्रि.श. १५१४ तमे वर्षे बागिबोम्मप्पनायकः
इदं मन्दिरं पुनर्निर्मितवान् इति ज्ञायते । अस्य क्षेत्रस्य विषये काचन कथा श्रूयते
। यल्लम्मा आढ्यवीरशैववंशे सज्जाता । चर्मरोगेण पीडिता सा सवदत्तिक्षेत्रम्
आगच्छति । तत्र एक्कय्य जोगय्य इति सिद्धपुरुषस्य अनुग्रहेण तस्याः रोगः
विनष्टः । तदा सा तत्रैव सिद्धपुरुषम् अनन्यभक्त्या प्रार्थितवती । सन्तुष्टः
सः प्रत्यक्षो भूत्वा त्वम् अत्रैव स्थित्वा भक्ताभीष्टप्रदायिका भव इति
अनुग्रहीतवान् । तदारभ्य सा तत्रैव स्थित्वा भक्ताभीष्टं पूरयति ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. सोदक्षेत्रे के तपः अकुर्वन् ?
२. स्वर्णवल्लीसंस्थानं कुत्र विराजते ?
३. बादामिक्षेत्रस्य अपरं नाम किम् ?
४. “पल्लेदहब्ब” कुत्र प्रचलति ?
५. यल्लम्मादेव्याः मन्दिरं कुत्र अस्ति ?

२. रिक्तस्थानं पूरयत ।

१. शात्मली नदी मन्दं मन्दं ।
२. बादामि, पूर्वं राजधानी आसीत् ।
३. नवदुर्गासु षष्ठावतारिणी ।
४. यल्लम्मा वंशे जाता ।
५. सोदक्षेत्रे मठमपि अस्ति ।

३. संयोजयत ।

अधीनराजः	श्रीवादिराजमठः ।
वैष्णवानाम्	स्वर्णवल्लीमठः ।
लक्ष्मीनृसिंहमन्दिरम्	बनशङ्करी ।
बालव्व	अरसप्पनायकः ।

४. सन्धिं विभज्य नाम लिखत ।

१. आर्योक्तिः
२. नैकाः
३. भगवदुपासनम्
४. नामान्तरम्

५. समूहेतरपदं लिखत ।

१. रामः,	देशः,	नद्यः,	जनः
२. अहम्,	वृक्षम्,	मन्दिरम्,	पर्णम्
३. बादामि,	बनशङ्करी,	शिवशङ्करी,	सवदत्ति

६. चतुर्थं पदं लिखत ।

१. यः - सः :: यदा ।
२. शात्मली - नदी :: स्वर्णवल्ली ।
३. कलोपासकानाम् - रमणीयस्थानम् :: आस्तिकानाम् ।
४. भवति - अभवत् :: वदति ।

७. कर्णाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा उत्तरं लिखत ।

१. सोदेक्षेत्रस्य वैशिष्ट्यं वर्णयत ।
२. सवदत्तिक्षेत्रविषये का कथा प्रसिद्धा ?

जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी

प्रयोगाः

संस्कृतभाषायां त्रिविधाः प्रयोगाः सन्ति ।

१. कर्तरिप्रयोगः

२. कर्मणिप्रयोगः

३. भावेप्रयोगः

प्रयोगमवलम्ब्य द्विप्रकाराः धातवः सन्ति । ते च सकर्मकाः, अकर्मकाः इति । यस्य धातोः प्रयोगे कर्मपदस्य अपेक्षा भवति सः सकर्मकः । यथा - पठति । किं पठतीति अपेक्षायां पाठं, कथां वा इति उत्तरं लभ्यते । अतः पठ्धातुः सकर्मकः ।

यस्य धातोः प्रयोगे कर्मपदस्य अपेक्षा न भवति, सः अकर्मकः । यथा - हसति । किं हसतीति कर्मणः अपेक्षा न भवत्येव । अतः हस्धातुः अकर्मकः ।

सकर्मकधातूनां कर्तरि, कर्मणि च प्रयोगः भवति । अकर्मकधातूनां कर्तरि, भावे च प्रयोगः भवति ।

१. कर्तरिप्रयोगः - अस्मिन् प्रयोगे, वाक्ये कर्तृपदं प्रथमाविभक्त्यन्तं भवति । कर्मपदं द्वितीयाविभक्त्यन्तं भवति । क्रियापदं कर्तृपदानुगुणं परस्मैपदम् आत्मनेपदं वा भवति । क्रियापदं कर्तृपदस्य वचनम् अनुसरति । अयं प्रयोगः सर्वेषां धातूनां सम्भवति ।

कर्तृपदम्	कर्मपदम्	क्रियापदम्
छात्रः	पाठं	पठति
छात्राः	पाठं	पठन्ति
सः	गुरुं	वन्दते
ते	गुरुं	वन्दन्ते
बालकः	श्लोकान्	पठति

२. **कर्मणिप्रयोगः** - अस्मिन् प्रयोगे, वाक्ये कर्तृपदं तृतीयाविभक्त्यन्तं भवति । कर्मपदं प्रथमाविभक्त्यन्तं भवति । क्रियापदं कर्मपदानुगुणं वचनं प्राप्य आत्मनेपदमेव भवति । अयं प्रयोगः सर्वेषां सकर्मकधातूनामेव सम्भवति ।

कर्तृपदम्	कर्मपदम्	क्रियापदम्
छात्रेण	पाठः	पठ्यते
छात्रैः	पाठः	पठ्यते
तेन	गुरुः	वन्द्यते
तैः	गुरुः	वन्द्यते
बालकेन	श्लोकाः	पठ्यन्ते

३. **भावेप्रयोगः** - अस्मिन् प्रयोगे, वाक्ये कर्तृपदं तृतीयाविभक्त्यन्तं भवति । किन्तु कर्मपदं न भवति । क्रियापदं प्रथमपुरुषे एकवचने आत्मनेपदमेव भवति । अकर्मकधातूनां प्रयोगे एव अयं प्रयोगः ।

कर्तृपदम्	कर्मपदम्	क्रियापदम्
छात्रेण	-	हस्यते
छात्रैः	-	धाव्यते
पुष्पेण	-	विकस्यते
वृक्षैः	-	कम्प्यते

अवधेयांशः

धातुः यदा सकर्मकः तदा कर्तरिकर्मणिप्रयोगौ सम्भवतः । धातुः
यदि अकर्मकः तर्हि कर्तरिभावेप्रयोगौ सम्भवतः। यथा -

कर्तरिप्रयोगः	कर्मणिप्रयोगः	भावेप्रयोगः
रामः फलं खादति ।	रामेण फलं खाद्यते ।	-
गोपालः गुरुं नमति ।	गोपालेन गुरुः नम्यते ।	-
छात्राः पाठान् पठन्ति ।	छात्रैः पाठाः पठ्यन्ते ।	-
सः तिष्ठति ।	-	तेन स्थीयते ।
सा धावति ।	-	तया धाव्यते ।
अश्वः धावन्ति ।	-	अश्वैः धाव्यते ।

आज्ञाद्यर्थेषु वर्तमानभूतभविष्यत्कालेषु अपि प्रयोगपरिवर्तनं भवितुम्
अर्हति । यथा -

प्रयो- गाः	वर्तमानकालः (लट्)	भूतकालः (लङ्)	भविष्यत्कालः (लृट्)	आज्ञा (लोट्)
कर्तरि	छात्रः पाठं पठति ।	छात्रः पाठम् अपठत् ।	छात्रः पाठं पठिष्यति ।	छात्रः पाठं पठतु ।
	भक्तः देवं वन्दते ।	भक्तः देवम् अवन्दत ।	भक्तः देवं वन्दिष्यते ।	भक्तः देवं वन्दताम् ।
	रामः हसति ।	रामः अहसत् ।	रामः हसिष्यति ।	रामः हसतु ।
कर्मणि	छात्रेण पाठः पठ्यते ।	छात्रेण पाठः अपठ्यत ।	छात्रेण पाठः पठिष्यते ।	छात्रेण पाठः पठ्यताम् ।
	भक्तेन देवः वन्द्यते ।	भक्तेन देवः अवन्द्यत ।	भक्तेन देवः वन्दिष्यते ।	भक्तेन देवः वन्द्यताम् ।
भावे	रामेण हस्यते ।	रामेण अहस्यत ।	रामेण हसिष्यते ।	रामेण हस्यताम् ।

क्रियापदानि कर्मणिप्रयोगे भावेप्रयोगे च रूपान्तरं प्राप्नुवन्ति । प्रसिद्धानि कानिचन क्रियापदानि अत्र दत्तानि ।

कर्तरि	कर्मणि	भावे
पिबति	पीयते	-
जानाति	ज्ञायते	-
पश्यति	दृश्यते	-
ददाति	दीयते	-
यच्छति	दीयते	-
इच्छति	इष्यते	-
गच्छति	गम्यते	-
नयति	नीयते	-
छिनत्ति	छिद्यते	-
गृह्णाति	गृह्यते	-
शेते	-	शीयते
तिष्ठति	-	स्थीयते
अस्ति	-	भूयते
विशेषसूचना	- कृदन्तपदानां प्रयोगे	अपि प्रयोगपरिवर्तनं

भवति ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. संस्कृतभाषायां कति प्रयोगाः सन्ति ? ते के ?
२. कस्मिन् प्रयोगे कर्मपदं प्रथमाविभक्तौ भवति ?
३. भावेप्रयोगे कर्तृपदं कस्यां विभक्तौ भवति ?
४. कस्मिन् प्रयोगे क्रियापदं नित्यं प्रथमपुरुषैकवचने भवति ?

२. द्वित्रैः वाक्यैः उत्तरं लिखत ।

१. कर्तरिप्रयोगस्य नियमं सोदाहरणं विवृणुत ।

२. भावेप्रयोगस्य नियमः कः ?

३. कर्मणिप्रयोगस्य नियमः कः ?

३. प्रयोगपरिवर्तनं कुरुत ।

१. बालिकाः धावन्ति ।

२. हरिः श्लोकान् पठति ।

३. छात्रैः गुरवः नम्यन्ते ।

४. पुष्पाणि विकसन्ति ।

५. अस्माभिः कथाः लिख्यन्ते ।

६. यूयं कदलीफलं खादथ ।

क्रियाकलापः

* इमानि क्रियापदानि अकर्मकं सकर्मकम् इति पृथक् कुरुत ।

वर्धते, वन्दते, पठति, पृच्छति, शोभते, हसति, भवति, लिखति,
धावति, खादति, कम्पते

अकर्मकम्	सकर्मकम्

अष्टमः पाठः

कर्नाटककालिदासः

अस्माकं कर्नाटकराज्ये प्राचीनकालादपि बहवः संस्कृतकवयः शास्त्रपण्डिताः च आसन् । आधुनिकाः, अपि नैकाः कवयः संस्कृतसाहित्यसृष्टौ निरताः । तेषु 'कर्नाटककालिदासः' इत्युपाधिना पुरस्कृतः बसवप्पशास्त्रिमहोदयः अपि अन्यतमः । तस्य परिचयः अत्र प्रदत्तः ।

मैसूरुसंस्थानस्य राजा तृतीयः कृष्णराजः 'मुम्मडि कृष्णराज ओडेयर्' इति नाम्ना प्रख्यातः आसीत् । सः देशाटनसन्दर्भे महादेवशास्त्रिनामानं कश्चित् पण्डितम् अद्राक्षीत् । तदा सः राजा तं पण्डितं राजधानीम् आमन्त्रितवान् । महादेवशास्त्री स्वपत्न्या बसवम्माम्ना सह मैसूरुनगरम् आगतवान् । तदनु सः राजसौधे पौरोहित्यकर्मणि नियुक्तः ।

एतयोः दम्पत्योः १८४३ तमे वत्सरे सञ्जातः शिशुरेव बसवप्पशास्त्री । गृहे धनधान्यसमृद्धिः आसीत् । तस्य पितरौ आनन्दतुन्दिलौ आस्ताम् । परन्तु बसवप्पशास्त्रिणः बाल्ये एव तस्य पिता दिवङ्गतः । अतः श्रीकृष्णराजप्रभुः बालकस्य बसवप्पशास्त्रिणः विद्याभ्यासाय व्यवस्थाम् अकरोत् । बसवप्पशास्त्रिणः गरलपुरीशशास्त्रिणां शिष्यः भूत्वा कालिदासादीनां काव्यानि नाटकानि पाणिनीयं व्याकरणं च अधीतवान् । मल्लप्पपण्डितस्य निकटे कन्नडकाव्यानि कन्नडव्याकरणं च अभ्यस्तवान् । अष्टादशे वयसि एव सः ‘कृष्णराजाभ्युदयम्’ इति काव्यं विरचितवान् । कुमारव्यासभारतस्य वाचने बसवप्पशास्त्री अनुपमः इति विख्यातः अभवत् । कतिपयैः एव वर्षैः उभयभाषाविद्वान् इति प्रसिद्धिं प्राप्नोत् ।

मुम्मडि कृष्णराजस्य अनन्तरं श्रीचामराज ओडेयर् इति राजा सिंहासनम् अलङ्कृतवान् । सः राजा तदा बालकः आसीत् । राजामात्यः दिवान् रङ्गाचार्यः बसवप्पशास्त्रिणः विद्वत्तया प्रभावितः । सः कन्नडभाषया उत्तमग्रन्थान् रचयितुं संस्कृतनाटकानि च अनूदितुं शास्त्रिणं प्रेरितवान् ।

बसवप्पशास्त्री कन्नडभाषायां भामिनीषट्पद्यां ‘सावित्रीचरितम्’ इति काव्यम् आरचयत् । अस्य काव्यस्य शैली चित्ताकर्षिका सरला च वर्तते । ततः सः ‘दमयन्तीस्वयंवरः’ इति चम्पूकाव्यं च कन्नडभाषायां विरचितवान् । अस्य काव्यस्य भाषा प्रौढा । पद्यानि नानावृत्तेषु रचितानि । बसवप्पशास्त्रिणा लिखितं ‘रेणुकाविजयम्’ इति चम्पूकाव्यं ‘शङ्करशतकम्’ इति स्तोत्रकाव्यं च अपूर्णम् उपलभ्यते । ‘अम्बाषोडशमञ्जरी’, ‘आर्याशतकं’, ‘त्रिषष्टिपुरातनगणस्तवः’, ‘शिवाष्टकं’, ‘शिवभक्तिसुधातरङ्गिणी’ इत्यादीनि काव्यानि तेन संस्कृतभाषया रचितानि राजन्ते ।

तस्मिन् काले कन्नडभाषायां रङ्गप्रयोगयोग्यानि नाटकानि विरलानि आसन् । तदा राजा संस्कृतनाटकानि कन्नडभाषया अनुवादं कर्तुं बसवप्पशास्त्रिणम्

आदिशत् । तदाज्ञानुसारेण सः बहूनि नाटकानि श्रेष्ठशैल्या अनूदितवान् । रङ्गे तेषां नाटकानां प्रयोगः अपि कृतः । अभिज्ञानशाकुन्तलनाटकस्य बसवप्पशः अनुवादं दृष्ट्वा सन्तुष्टः दिवान रङ्गाचार्यः तस्मै 'कर्नाटककालिदासः' इति उपाधिं प्रायच्छत् ।

तदनु उत्सुकेन शास्त्रिणा भर्तृहरेः 'शतकत्रयं', 'विक्रमोर्वशीयम्', 'उत्तररामचरितं', 'रत्नावली', 'चण्डकौशिकम्' इत्यादीनि संस्कृतनाटकानि च कन्नडभाषया अनूदितानि । तेन आङ्गलकवेः शेक्सपीयरमहोदयस्य 'ओथेलो' इति नाटकं 'शूरसेनचरितम्' इति नाम्ना कन्नडभाषया अनूदितम् । एवं तेन बहूनि सारस्वतसम्बन्धीनि कार्याणि विहितानि । किन्तु तेन विरचितानि अन्य कानिचन काव्यानि नोपलभ्यन्ते ।

१८९१ तमे वत्सरे फेब्रवरिमासे कस्मिंश्चित् दिने अश्वशकटेन गच्छन् पतितः सः बसवप्पशास्त्रिमहोदयः मृत्युवशं गत इति श्रूयते । मैसूरुनगरस्य समीपे तस्य समाधिस्थलं विद्यते । एवं विद्वज्जनाभिनन्दितः सकलजनप्रियः सरस्वत्याराधकः श्रीबसवप्पशास्त्रि 'कर्नाटककालिदासः' इति सार्थकबिरुदाङ्कितः अद्यापि कर्नाटककविकुलस्य अनर्घ्यम् आभरणम् इव शोभते ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. मुम्मडि कृष्णराज ओडेयर् कस्य संस्थानस्य राजा आसीत् ?
२. बसवप्पशास्त्रिणः पितरौ कौ ?
३. महादेवशास्त्री कस्मिन् कर्मणि नियुक्तः ?
४. कर्नाटककालिदासः इति उपाधिं कः प्रायच्छत् ?
५. 'ओथेलो' नाटकं केन नाम्ना कन्नडभाषया अनूदितम् ?

२. रिक्तस्थानं पूरयत ।

१. बसवप्पशास्त्रि गरलपुरीशास्त्रिणां ।
२. बसवप्पशास्त्रिमहोदयः काव्यम् आरचयत् ।
३. दिवान रङ्गाचार्यः बसवप्पशास्त्रिमहोदयं इति उपाधिं प्रायच्छत् ।
४. वाचने बसवप्पशास्त्री अनुपमः।
५. मैसूरुनगरस्य समीपे बसवप्पशास्त्रिमहोदयस्य विद्यते ।

३. सन्धिं विभज्य नाम लिखत ।

१. राजामात्यः २. इत्यादीनि ३. विद्वज्जनाः ४. देशाटनम्

४. विरुद्धार्थकपदानि लिखत ।

१. प्रसिद्धः २. अपूर्णम् ३. सरला ४. श्रेष्ठम्

५. कर्नाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा उत्तरं लिखत ।

१. बसवप्पशास्त्रिणः जीवनविषये लिखत ।
२. बसवप्पशास्त्रिणः 'कर्नाटककालिदासः' इति नाम सार्थकम् इति समर्थयत ।

भाषासु मुख्या मधुरा दिव्या गीर्वाणभारती ।
तस्माद्वि काव्यं मधुरं तस्मादपि सुभाषितम् ॥

नवमः पाठः

केन वा मैत्री

एषा कथा नारायणपण्डितेन विरचितस्य हितोपदेशस्य मित्रलाभः इति तन्त्रात् स्वीकृता अस्ति । पशुपक्षिकथाद्वारा नीतिं बोधयति एषः ग्रन्थः । अस्मिन् मित्रलाभः, सुहृद्भेदः, विग्रहः, सन्धिः इति चत्वारि तन्त्राणि सन्ति । अत्र बालानां सुखबोधाय सरलभाषया लिखिता अस्ति ।

कविकालकृतीनां परिचयः

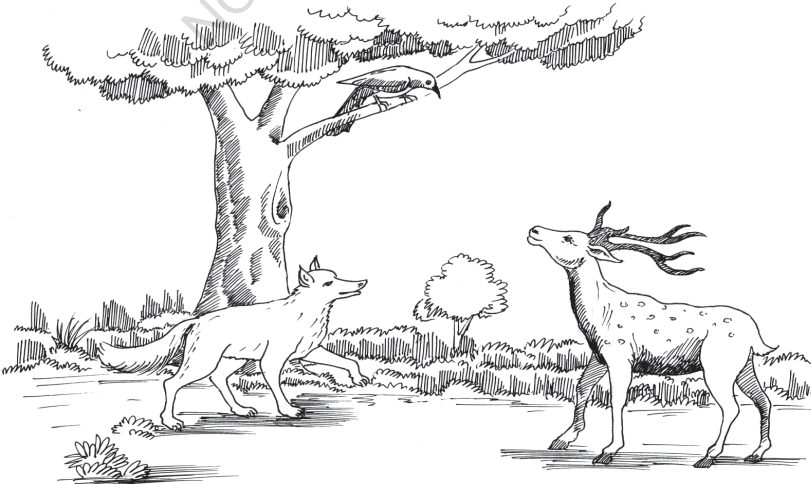
कवेः नाम - नारायणपण्डितः

कालः - प्रायः क्रि.श. ८५० (नवमशतकम्)

देशः - गुर्जरः

आश्रयदाता - धवलचन्द्रमहाराजः

कृतिः - हितोपदेशः

मगधदेशे चम्पकावती नाम अरण्यमस्ति । तस्मिन् चित्राङ्गः नाम हरिणः, सुबुद्धिः नाम काकश्च स्नेहेन निवसतः । सः चित्राङ्गः हृष्टपुष्ठाङ्गः सुखेन विहरन् आसीत् । तत्र कश्चन शृगालः तं दृष्ट्वा एवमचिन्तयत् एतस्य मांसं सुललितया भक्षयामि । अस्तु, अस्य विश्वासं सम्पाद्य कार्यं साधयामि इति ।

चित्राङ्गस्य समीपं गत्वा वदति- ‘मित्र! कुशली किल भवान्?’ इति । चित्राङ्गः पृच्छति ‘कस्त्वम्?’ इति । शृगालः वदति- ‘क्षुद्रबुद्धिः नामकः जम्बूकः अहम्’ । अत्र अरण्ये बन्धुमित्रहीनः निवसामि । इदानीं त्वां मित्रमासाद्य पुनः सबन्धुजीवनं प्रविशामि । इतः परं भवता सहैव निवसामि’ इति ।

पश्चात् अस्तङ्गते सूर्ये मृगशृगालौ वासभूमिं गतौ । तत्र काकः सुबुद्धिः, जम्बूकं दृष्ट्वा पृच्छति सखे ! कोऽयं द्वितीयः? इति । तदा चित्राङ्गः वदति- अयं जम्बूकः अस्मत्सख्यमिच्छन् आगतः इति । काको वदति- मित्र! अकस्मादागन्तुना मैत्री न युक्ता । यतः ‘अज्ञातकुलशीलस्य वासो देयो न कस्यचित्’ इति ।

इदमाकर्ण्य जम्बूकः सकोपमाह - ‘मृगस्य प्रथमदर्शनदिने भवानपि अज्ञातकुलशीलः एव खलु ? कथं भवतः मैत्री सम्पन्ना ? उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् इति श्रुतं किल । यथायं चित्राङ्गः मम बन्धुः तथैव भवानपि’ इति । तदा चित्राङ्गः वदति - ‘अस्तु, मैत्रीभावेन वयं तिष्ठामः’ इति ।

एकदा शृगालः चित्राङ्गसमीपं वदति - ‘रे मित्र! अस्मिन् वनप्रदेशे सस्यपूर्णक्षेत्रमेकमस्ति । तत् ते दर्शयिष्यामि इति । तथा कृते सति मृगः प्रत्यहं गत्वा ससन्तोषं सस्यं खादति स्म । अथैकदा क्षेत्रपतिना तदवलोक्य सस्यक्षेत्रे पाशो योजितः । परेद्युः आगतः मृगः पाशैः बद्धः, दुःखेन अचिन्तयत्- एतस्मात् पाशात् मां रक्षितुं मित्रं विना कः समर्थः?’ इति ।

अत्रान्तरे क्षुद्रबुद्धिः तत्रागत्य मनसि अचिन्तयत् - “अहो भाग्यम् । मम मनोरथः फलितः । एतस्य रुधिरयुक्तः मांसः मम वशमागतः । मम उत्कृष्टं भोजनं प्राप्तम्” इति । क्षुद्रबुद्धिः दृष्ट्वा चित्राङ्गः वदति - “सखे आगतवान् वा ?

उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे राष्ट्रविप्लवे।
राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः ॥
व्यसने पतितोऽस्मि, मां बन्धनात् मोचय सत्वरं त्रायस्व च” इति ।

क्षुद्रबुद्धिः पाशान् अवलोक्य वदति - ‘स्नायुनिर्मिता एते पाशाः।
अद्य रविवासरकारणात् मम उपवासः, कथम् एतान् पाशान् कर्तयित्वा
भवन्तंमोचयिष्यामि? इत्युक्त्वा तत्रैव कुत्रचित् आत्मानम् आच्छाद्य तिष्ठति ।

अत्रान्तरे सुबुद्धिः प्रदोषकाले अनागतं मित्रम् अन्विष्य तत्रागच्छति।
चित्राङ्गं दृष्ट्वा सखे किमेतत्?’ इति पृच्छति । मित्रवचनतिरस्कारस्य
फलमेतत् । मांसार्थी वञ्चकः अत्रैव कुत्रचित् तिष्ठति इति । चित्राङ्गवचनं
श्रुत्वा सुबुद्धिः एवं वदति -

“परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम् ।

वर्जयेत् तादृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखम् ॥”

प्रभाते क्षेत्रपालः लगुडहस्तः आयाति । तम् अवलोक्य काकः वदति -सखे,
चित्राङ्ग ! त्वं मृतवत् वातेन उदरं पूरयित्वा, पादान् स्तम्भीकृत्य तिष्ठ । अहं
तव चक्षुषि चञ्चा किमपि विलिखामि । यदाहं शब्दं करोमि झटिति पलायनं
कुरु इति । चित्राङ्गः तथैव नटनं करोति ।

क्षेत्रपालः मृगं दृष्ट्वा सन्तोषेण एष मृगः स्वयं मृतः इति चिन्तयन्
पाशान् निष्कासयति । ततः काकस्य का का इति शब्दं श्रुत्वा चित्राङ्गः सत्वरम्
उत्थाय पलायनं करोति । तावता क्षेत्रपालेन क्षिप्तः दण्डः शृगालस्योपरि
पतति । सः शृगाल मृतो भवति च ।

अभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

१. चम्पकावती अरण्यं कुत्र अस्ति ?
२. शृगालः चित्राङ्गं दृष्ट्वा किम् अचिन्तयत् ?
३. चित्राङ्गः केन बद्धः अभवत् ?
४. प्रभाते क्षेत्रपालः कथं आयाति ?
५. चित्राङ्गः कथमासीत् ?

२. रिक्तस्थानं पूरयत ।

१. अस्तु अस्य सम्पाद्य कार्यं साधयामि ।
२. तत् दर्शयिष्यामि ।
३. मां मोचय ।
४. झटिति कुरु ।

३. संयोज्य लिखत ।

१. चित्राङ्गः	एते पाशाः
२. जम्बूकः	शीघ्रम्
३. स्नायुनिर्मिता	हरिणः
४. सत्त्वरम्	क्षुद्रबुद्धिः

४. समानार्थकपदानि लिखत ।

१. लगुडः	२. शृगालः	३. अरण्यम्	४. चक्षुः
----------	-----------	------------	-----------

५. सन्धिं विभज्य नाम लिखत ।

१. चित्राङ्गः	२. वसुधैव	३. तदवलोक्य	४. अत्रान्तरे
---------------	-----------	-------------	---------------

६. लघूत्तराणि लिखत ।

१. शृगालः स्वपरिचयं कथं करोति ?
२. काकः शृगालविषये किं कथयति ?
३. पाशबद्धं मृगं दृष्ट्वा जम्बूकः किं चिन्तयति ?

७. यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत ।

१. सखे चित्राङ्ग ! कोऽयं द्वितीयः ।
कः पाठः ? कः वदति ? कं वदति ?
२. मम तावत् उत्कृष्टं भोजनं प्राप्तम् ।
कः पाठः ? कः चिन्तयति ? कं दृष्ट्वा एवं चिन्तयति ?
३. 'मित्रवचनतिरस्कारस्य फलमेतत्' ।
कः पाठः ? कः वदति ? कं वदति ?

८. कर्णाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा उत्तरं लिखत ।

१. सुबुद्धिः चित्राङ्गं कथं रक्षति ?
२. शृगालः चित्राङ्गं कथं वञ्चयति ?

क्रियाकलापः

मञ्जूषायां विद्यमानशब्दानां द्वितीयाविभक्त्यन्तरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयत ।

मित्रम्, क्षेत्रपालः, हितोपदेशः, जम्बूकः, विश्वासः, अहं, भक्ताः, गुरुः

१. काक : पश्यति ।
२. चित्राङ्गस्य सम्पादयति ।
३. हे मित्र रक्षतु ।
४. अनागतं अन्विष्य तत्र आगच्छति ।
५. सुबुद्धिः पश्यति ।
६. नारायणपण्डितः अलिखत् ।
७. देवः पालयति ।
८. शिष्यः नमति ।

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे ।

फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा यथा ॥

देवस्तिष्ठति सर्वत्र

अस्माकं कर्णाटके पुरन्दरादयः दासवरेण्याः स्वीयैः अपूर्वैः गीतैः लोकेषु भक्तिं नीतिं च वर्धितवन्तः । परमज्ञानिनः श्रीव्यासरायस्वामिनः एतेषां हरिदासानां गुरवः मार्गदर्शकाश्च आसन् । तेषु कनकदासः अत्यन्तं प्रसिद्धः । तस्य निश्चला भक्तिः अस्मिन् पाठे प्रदर्शिता ।

पूर्वं श्रीकृष्णदेवरायनामकः प्रख्यातः नृपः विजयनगरसाम्राज्यं पालयति स्म । तस्मिन् काले महायोगिनः शिष्यवत्सलाः च श्रीव्यासरायस्वामिनः विख्याताः आसन् । तेषां मठे नैके शिष्याः अध्ययनार्थम् आगताः आसन् ।

कदाचित् कागिनेलेनामकात् ग्रामात् कनकः इति कश्चन देवभक्तः स्वामिनां शिष्यत्वं प्राप्तुम् आगतः । कनकः कविः ज्ञानी विनयशीलश्च आसीत् । स्वीयैः श्रेष्ठगुणैः सः शीघ्रमेव व्यासरायस्वामिनां प्रीतिं सम्पादितवान् । अनेन कारणेन अन्ये शिष्याः कनकविषये असूयापराः अभवन् । तदा आचार्याः कनकस्य श्रेष्ठगुणान् ज्ञानं च प्रकाशयितुम् उपायमेकं चिन्तितवन्तः ।

एकदा सर्वान् शिष्यान् आहूय एकैकस्य अपि हस्ते एकैकं कदलीफलं दत्वा 'यत्र न कोऽपि पश्यति तत्र फलम् इदं खादत' इति आज्ञापितवन्तः । सर्वे शिष्याः कदलीफलानि स्वीकृत्य निर्गताः । परेद्यवि आचार्याः शिष्यान् अहूय तैः अनुसृतं कदलीफलखादनविधानं पृष्ठवन्तः । तदा एकः शिष्यः निर्जनप्रदेशे, अपरः मुखोपरि अवगुण्ठनस्थापनेन, अन्यः सायङ्काले वटवृक्षस्य पृष्ठभागे, इतरः कुड्यस्य पार्श्वे च फलं खादितवान् इति ससन्तोषं स्वीयकदलीफलभक्षणक्रमं निवेदितवन्तः ।

परं कनकः मौनेन सङ्कोचेन च दूरे स्थितवान् । तस्य हस्ते कदलीफलं तथैव आसीत् । तदवलोक्य व्यासरायस्वामिनः तं समीपम् आहूय वात्सल्येन कदलीफलस्य अखादने कारणं पृष्ठवन्तः ।

तदा कनकः 'आचार्य! यत्र यत्र पश्यामि तत्र सर्वत्र देवः विलसति । नास्ति तादृशः, एकः अपि प्रदेशः यं देवः न पश्यति । एवं सति अहं कथं कदलीं खादेयम्' इत्युक्त्वा कदलीफलम् आचार्यस्य पुरतः निक्षिप्तवान् । तदा परमसन्तुष्टाः आचार्याः कनकेन दर्शितं 'देवस्तिष्ठति सर्वत्र' इति सत्यम् असूयापरान् अन्यान् सम्यक् बोधितवन्तः ।

अभ्यासः

१. कनकेन प्रदर्शितं 'देवस्तिष्ठति सर्वत्र' इति विषयं सङ्गृह्य कर्णाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखत ।

दशमः पाठः

पत्राणि

स्वाभिप्रायं निवेदयितुं पत्रलेखनम् अन्यतमं साधनम् । जीवने पत्रलेखनस्य महत्त्वं वयं जानीम एव । प्रमुखकार्यसिद्धये इदं सहायकं भवति । पारिवारिकवृत्तान्तस्य आदानप्रदानाय, निमन्त्रणदानाय, शुभकामनादिसन्देशप्रेषणाय च विविधकार्यालयेषु उद्योगप्राप्त्यादि-प्रयोजनानि उद्दिश्य वयं पत्रव्यवहारं कुर्मः ।

पत्रलेखनं द्विविधं भवति।

१. वैयक्तिकम् २. व्यावहारिकम्

छात्राणां पत्रलेखनकौशलसिद्ध्यर्थं कानिचन पत्राणि प्रदत्तानि। अमुं क्रमम् अनुसृत्य अन्यविषये पत्रं लिखन्तु। पत्रलेखनसमये एते अंशा अनुसरणीयाः।

१. शीर्षिका (शिरोलेखनम्) ।

२. सम्बोधनम्।

३. विषयः (विवरणं च) ।

४. समाप्तिः (उपसंहारः) ।

५. हस्ताङ्कनम् (स्थानदिनाङ्कसहितम्) ।

६. पत्रसङ्केतः।

अवगच्छत

वैयक्तिकपत्रलेखनक्रमः अन्यः। व्यावहारिकपत्रलेखनक्रमः अन्यः।

द्वयोरपि परिचयः अत्र कार्यते।

सकाशात्-
सुरेशः/निर्मला,
नवमकक्ष्या,
राष्ट्रियप्रौढशाला,
निटूरु।

सविधे -
मुख्योपाध्यायः
राष्ट्रियप्रौढशाला,
निटूरु ।

मान्याः,
विषयः विरामं प्राप्तुम् ।

मम गृहे अनुजस्य जन्मदिनोत्सवः अस्ति। अहं जन्मदिनोत्सवनिमित्तम्
२२-१०-२०१७ तः २३-१०-२०१७ पर्यन्तं शालाम् आगन्तुं न शक्नोमि।
अतः दिनद्वयस्य विरामं ददतु इति प्रार्थना।

धन्यवादः

दिनाङ्कः - २०-१०-२०१७
स्थानम् - निटूरु

विधेयः छात्रः/विधेया छात्रा
सुरेशः/निर्मला

वैयक्तिकपत्रम् - १

श्रीः

कुशलम्

विद्यानगरम्

शिरसि

०२-०१-२०१७

परमपूज्यानां पितृचरणानां पादयोः साष्टाङ्गप्रणामाः । अत्र अहं कुशली / कुशलिनी । तत्रापि भवन्तः सर्वे कुशलिनः इति मन्ये ।

मम अध्ययनविषये चिन्ता मास्तु । गृहस्य स्मरणं सदा भवति । मातरं प्रति मम साष्टाङ्गप्रणामाः । अनुजाय मम शुभाशीर्वादाः । पत्रं लिखन्तु ।

भवदीयः/या पुत्रः/त्री

मनुः/मनीषा

पत्रसङ्केतः

सविधे

श्री कल्याणकुमारः

गृहसंस्था १२३, ५ उपमार्गः,

विजयनगरम्,

मैसूरु ।

सकाशात्

मनुः/मनीषा

प्रकोष्ठसंख्या - १५,

सर्वकारीयछात्रावासः,

विद्यानगरम्,

शिरसि उ.क.।

सरलैः सुन्दरैः शब्दैः निर्दिष्टं विषयम् अधिकृत्य व्यवस्थितरूपेण रचितः वाक्यसमूहः एव प्रबन्धः। प्रबन्धरचनायाः पूर्वं दत्तविषयमधिकृत्य सम्यक् चिन्तनीयम्। प्रबन्धे सामान्यतः प्रस्तावना, विषयविवरणम्, उपसंहारः इति त्रयः भागाः भवन्ति। भाषायाः शैली सरला मधुरा च भवेत्। अत्र केचन प्रबन्धाः दीयन्ते। तं क्रमम् अनुसृत्य अन्ये प्रबन्धाः संक्षेपेण लेखनीयाः।

१. स्वातन्त्र्योत्सवः

भारतदेशे अनेके उत्सवाः समनुष्ठीयन्ते। उत्सवेषु प्रकारद्वयमस्ति। ते च राष्ट्रियाः धार्मिकाश्च। राष्ट्रियोत्सवेषु “स्वातन्त्र्योत्सवः” अपि अन्यतमः।

अस्माकं राष्ट्रं भारतं क्रि.श. १९४७ तमे वर्षे आगस्ट् मासस्य पञ्चदशदिनाङ्के आङ्ग्लशासनात् विमोचनं प्राप्य स्वतन्त्रम् अभवत्। अस्य स्वातन्त्र्यदिनस्य स्मरणार्थं वयं प्रतिवर्षम् आगस्ट् मासस्य पञ्चदशदिनाङ्के एनम् उत्सवं वैभवेन सश्रद्धम् आचरामः।

अस्मिन् दिने देशे सर्वत्र, विविधकार्यालयेषु शालासु, महाविद्यालयेषु, प्रातः एव राष्ट्रियत्रिवर्णध्वजस्य आरोहणं कृत्वा राष्ट्रगीतस्य गायनेन राष्ट्रं प्रति भक्तिं गौरवं च प्रदर्शयन्ति। अस्मिन् कार्यक्रमे समस्तभारतीयाः, विविधक्षेत्रस्य उद्योगिनः, छात्राः, अध्यापकाः, अधिकारिणः, जनप्रतिनिधयः भागं वहन्ति। स्वातन्त्र्ययुद्धे ये देशभक्ताः प्राणार्पणं कृतवन्तः, ये च नेतारः क्लेशम् अनुभूतवन्तः, तेषां स्मरणं, स्तुतिं च कुर्वन्ति। स्वातन्त्र्यवीराणां चरितं भाषणद्वारा आकाशवाणी, दूरदर्शनं पत्रिकाद्वारा च प्रसारयन्ति।

इदानीं स्वतन्त्रभारतस्य प्रगतिः अस्माभिः करणीया। भारतस्य कीर्तिः प्रसारणीया। तदा एव अस्माकं जीवनं धन्यं भविष्यति।

वन्दे भारतमातरम्

२. गणेशोत्सवः

भारतीयाः उत्सवप्रियाः । एते प्रतिवर्षं अनेकान् धार्मिकान् राष्ट्रियान् च उत्सवान् आचरन्ति । स्वातन्त्र्योत्सवः, गणराज्योत्सवः इत्यादयः राष्ट्रियाः उत्सवाः । रामनवमी, क्रिस्मस्, ओणम्, मोहरम्, नवरात्रम्, दीपावलिः, गणेशोत्सवः इत्येते धार्मिकाः उत्सवाः । तेषु गणेशोत्सवः अन्यतमः ।

अयं गणेशोत्सवः प्रतिवर्षं भाद्रपदमासस्य शुक्लपक्षस्य चतुर्थ्यां समाचर्यते । अयं गणेशः शिवपार्वत्योः सुतः, विघ्नानां निवारकः, विद्याधिदेवता च । अतः विघ्ननिवारणाय, विद्याप्राप्त्यर्थं तं समभ्यर्च्य मोदकान् निवेदयन्ति । विद्यालयेषु छात्राः विद्यागणपतिं संस्थाप्य अर्चयन्ति । सामूहिकगणेशोत्सवाः भवन्ति । तत्र सांस्कृतिककार्यक्रमाः धार्मिककार्यक्रमाश्च आयोज्यन्ते ।

श्रीबालगङ्गाधरतिलकमहोदयः जनमानसे राष्ट्रियैकताजागरणार्थम् एनम् उत्सवं सार्वजनिकोत्सवरूपेण उद्घोषितवान् ।

❖ कर्णाटकभाषया आङ्ग्लभाषया वा अनुवादं कुरुत ।

१. छात्राः क्रीडाङ्गणे क्रीडन्ति । अहमपि क्रीडामि ।
२. कमला प्रतिदिनं संस्कृतं पठति । दूरदर्शने संस्कृतवार्ता पश्यति।
३. वयं परोपकारं करिष्यामः । तेन पुण्यं प्राप्स्यामः।
४. शालायां गणेशोत्सवम् आचरिष्यन्ति । छात्राः श्लोकं गायन्ति ।

❖ संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।

1. ನಾವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ನೀತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತೇವೆ.
We read stories. We learn moral from those.
2. ಸುರೇಶನು ಮುಂಜಾನೆ ಬೇಗನೆ ಎಳುತ್ತಾನೆ. ನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈಜುತ್ತಾನೆ.
Suresh gets up early in the morning. He goes to river and swims.
3. ದೀಪಾ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವಳು. ಅಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನು ನೋಡುವಳು.
Deepa will go to village. There she will see her grand mother.
4. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಿಹಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುವರು.
Students will celebrate annual day at the school. They all will eat sweets.
5. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಕರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ನಾವು ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದೆವು.
Sanskrit teacher taught the verses. We sung them.
6. ಗಣೇಶನು ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋದನು. ಒಂದು ಬಾಳೆಹಣ್ಣನ್ನು ತಂದನು.
Ganesh went to the shop. He bought a banana.
7. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದೋಣ. ಒಳ್ಳೆಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯೋಣ.
We read well. We get good jobs.
8. ನೀನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಟವನ್ನು ಆಡು. ಕ್ರೀಡಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆ.
You play well. Get first place in the championship.